

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Σύγχρονες Τάσεις στη Γλωσσολογία για Εκπαιδευτικούς

Διπλωματική Εργασία

«Κριτική ανάλυση κειμένων στο μάθημα των θρησκευτικών στην
πρωτοβάθμια εκπαίδευση: θεωρία και πράξη σύμφωνα και με τη
θεωρία των πολυγραμματισμών»

«Σοφία Καλαντζή»

Επιβλέπων καθηγητής: «Γεώργιος Ποταμιάς»

Αθήνα, «Ιούνιος» «2024»

«Κριτική ανάλυση κειμένων στο μάθημα των θρησκευτικών στην
πρωτοβάθμια εκπαίδευση: θεωρία και πράξη σύμφωνα και με τη
θεωρία των πολυγραμματισμών»

«Σοφία Καλαντζή»

Επιτροπή Επίβλεψης Πτυχιακής / Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

«Γεώργιος Ποταμιάς»

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

«Μαριάνθη Οικονομάκου»

Αθήνα, «Ιούνιος» «2024»

«Ευχαριστίες ή Αφιέρωση»

Μετά την εκπλήρωση της παρούσας διπλωματικής μου εργασίας στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Σύγχρονες τάσεις στη γλωσσολογία για εκπαιδευτικούς» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου Πατρών, ευχαριστώ θερμά, εκ των προτέρων, τον Κον Γεώργιο Ποταμιά, επιβλέπων καθηγητή της εργασίας μου, για την πολύτιμη συνεισφορά και συμπαράστασή του στην υλοποίηση αυτού του σημαντικού μου έργου.

Περίληψη

Με δεδομένο ότι ο ορισμός του γραμματισμού δεν αφορά μόνο την ικανότητα του ατόμου να διαβάζει και να κατανοεί ένα γραπτό κείμενο βάσει γραμματικής και λεξιλογίου, αλλά παράλληλα και την ικανότητά του να ερμηνεύει και να αντιμετωπίζει κριτικά διάφορα είδη πολυτροπικών κειμένων, σημείο εκκίνησης της παρούσας εργασίας είναι ο τρόπος με τον οποίο αναλύθηκαν τα πολυτροπικά κείμενα στο μάθημα των θρησκευτικών στο Δημοτικό σχολείο με την εφαρμογή του προγράμματος των Πολυγραμματισμών.

Επιπλέον η κριτική ανάλυση λόγου αποτελεί μια διαδικασία κριτικής ανάλυσης πολυτροπικών κειμένων διαφόρων ειδών – αφηγηματικών, περιγραφικών, επιχειρηματολογικών- και τύπων – νομικών, πολιτικών, συνομιλιακών, διαλογικών- η οποία θεωρεί τον λόγο ως μορφή κοινωνικής πρακτικής και επικεντρώνεται στους τρόπους με τους οποίους παρουσιάζεται η κοινωνική πραγματικότητα.

Η παραγωγή και η ανάγνωση ενός κειμένου δεν αποτελούν διαδικασίες οι οποίες απέχουν από κοινωνικοπολιτικές παραμέτρους, αλλά συνιστούν δραστηριότητες που ασκούν και δέχονται επιδράσεις από το ιστορικό/ιδεολογικό και πολιτικό πλαίσιο. Συνεπώς συνδέεται κύρια με τον κριτικό γραμματισμό έχοντας ως σκοπό την οργάνωση της γλώσσας «πάνω και πέρα από την πρόταση»

Ο κριτικός δε γραμματισμός αποτελεί την πιο σύγχρονη φιλοσοφικο/ιδεολογική προσέγγιση της γλώσσας. Ταυτίζεται με την έννοια της αμφισβήτησης έχοντας ως στόχο τόσο την αποτελεσματική λειτουργία του μαθητή/τριας ως μελλοντικού πολίτη στις επικοινωνιακές ανάγκες της κοινωνίας, όσο και την ανάπτυξη της κριτικής του/της σκέψης απέναντί τους.

Παράλληλα το πρόγραμμα των Πολυγραμματισμών μπαίνει στην πρακτική του εφαρμογή και φάση της έρευνας μέσα στην τάξη για την ανάπτυξη νεωτεριστικών τρόπων διδασκαλίας. Τούτέστιν έχει ως σκοπό να επεκτείνει τη διδασκαλία του γραμματισμού στο πλαίσιο της σύγχρονης εποχής. Συνεπώς ο βασικός σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάπτυξη του κριτικού γραμματισμού των μαθητών/τριών της Γης δημοτικού, μέσα από την ερμηνεία δύο γραπτών κειμένων και μιας αφίσας του βιβλίου των θρησκευτικών.

Λέξεις – Κλειδιά

Κριτικός Γραμματισμός, πολυγραμματισμός, πολυτροπικότητα, λειτουργικός γραμματισμός, κριτική ανάλυση λόγου (ΚΑΛ).

Abstract

Given that the definition of literacy does not only mean the ability of the individual to read and understand a written text, but also the ability to interpret and critically deal with forms of speech and in general to control one's life and environment through the written word, this work presents the way in which the multimodal texts related to the religious lesson in the Primary school were analyzed with the application of the Multiliteracies program. On the other hand, it is argued that critical discourse analysis constitutes a process of critical analysis of multimodal texts of various types - narrative, descriptive, argumentative - and types - legal, political, conversational, dialogical - which is directly connected to the scientific stream of critical linguistics. According to the perceptions of the followers of critical discourse analysis, the production and reading of a text are not processes that are far from socio-political parameters, but constitute activities that exert and receive effects from the historical/ideological and political context, while at the same time they contribute to the reproduction and perpetuating or undermining dominant ideological constructs and political actions. Therefore, as a process of explaining and interpreting textual structures - the critical discourse analysis in education that "analyzes the opaque and transparent structural relations of dominance, discrimination, power and control manifested in language" - is related to the purpose of the modern Greek language course in Primary and as an examination of the organization of language above and beyond the sentence. Critical literacy is the most modern philosophical/ideological approach to language and is identified with the concept of questioning with the aim of both the effective functioning of the student as a future citizen in the communicative needs of society (functional literacy) and the development of his/her criticism/ of thinking towards them (it aims to reveal to student-citizens the various forms of communicative dominance and at the same time the dominant forms of literacy). At the same time, the Multiliteracies program enters its practical application and phase of research and development in the classroom for the development of innovative teaching methods. In other words, it aims to complement or extend the teaching of literacy in the context of the modern era - polyliteracy, as a concept complementary to literacy, is an approach where the emphasis on students' friction with texts dominates.

Keywords

Critical Literacy, polyliteracy, multimodality, functional literacy, critical discourse analysis (CDA).

Περιεχόμενα

Περίληψη	4
Abstract	5
Περιεχόμενα	6
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια	7
1. Εισαγωγή	8
2. Επιλογή θέματος- Δικαιολόγηση	9
3. Καινοτομία θέματος και προσέγγισης	10
4. Βασική θεωρία	12
4.1 Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία	13
5. Μεθοδολογία για ανάλυσης (εργαλείο)	14
6. Δείγμα εργασίας	15
6.1 Πολυγραμματισμοί	21
7. Ανάλυση κειμένων (βασικότερα σημεία)	22
7.1 Διδακτική προσέγγιση	33
7.2 Διδακτικές προτάσεις – στάδια Πολυγραμματισμών	34
7.3 Η αφίσα – ανάλυση της εικόνας	43
8. Συμπεράσματα	49
Βιβλιογραφία	51
Παράρτημα Α: Δραστηριότητες- ομαδική εργασία- παιδική εργασία	53
Παράρτημα Β: Τι έγραψαν τα παιδιά	57

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

Ακολουθούν κάποια παραδείγματα:

ΔΕ	Διπλωματική Εργασία
ΕΑΠ	Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
ΘΕ	Θεματική Ενότητα
ΠΕ	Πτυχιακή Εργασία
ΠΣ	Πρόγραμμα Σπουδών
ΣΥΝ	Συντονιστής

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εφόσον η γλώσσα αποτελεί ένα σύστημα κοινωνικής σημειωτικής, μέσα από το οποίο ο άνθρωπος νοηματοδοτεί, κοινοποιεί την εμπειρία του και χρησιμοποιείται ως σύστημα επικοινωνίας έχοντας τη μορφή κειμένου, αντικείμενο έρευνας της παρούσας εργασίας επιλέχθηκαν η παιδικά εργασία και επιπλέον τα δικαιώματα των παιδιών.

Η επικοινωνιακή-λειτουργική διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος προσπαθεί να κάνει ένα κειμενοκεντρικό βήμα, με σκοπό να προσδιορίσει τους παράγοντες, βάση των οποίων, οικοδομείται το εκάστοτε κείμενο. Συγκεκριμένα, η γλωσσική διδασκαλία συμβάλλει στην ανέλιξη των «ανθρώπινων δικαιωμάτων» δικαιώματα Σύμφωνα με τα παραπάνω ο αποδέκτης έχει την ανάγκη να αναγνωρίζει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα αφορούν όλους τους ανθρώπους.

Ωστόσο, στη σύγχρονη εποχή οι γραμμές μεταξύ της διατήρησης των Δικαιωμάτων του παιδιού και της καταπάτησής τους είναι λεπτές. Παράλληλα η παιδική εργασία, η οποία ξεκίνησε από την αρχαιότητα, συνεχίζεται στις μέρες μας και αφορά παιδιά ηλικίας 5-14 ετών από τις φτωχότερες χώρες του κόσμου- ο μεγαλύτερος αριθμός μάλιστα αυτών των παιδιών ζει στην Αφρική.

Σε αυτό το πλαίσιο η παρούσα εργασία στοχεύει τόσο στη διερεύνηση των τρόπων αποκωδικοποίησης μηνυμάτων αυτών των καταστάσεων μέσα από την ερμηνεία των γραπτών κειμένων όσο και στην κριτική αναλυτική προσέγγισής τους από τους μαθητές/τριες της Γ΄ Δημοτικού, οι οποίοι θα αντιμετωπίζουν με κριτικό πνεύμα τα κείμενα, διαβάζοντας «πίσω από τις λέξεις και τις εικόνες».

Σημείο εκκίνησης της παρούσας μελέτης αποτελεί η σχετική ενότητα μέσα από το βιβλίο των Θρησκευτικών της Γ΄ Δημοτικού, η οποία προσεγγίζει την παγκόσμια γλώσσα των παιδιών και των δικαιωμάτων τους. Εδώ ακριβώς θα χρησιμοποιηθούν δύο πολυτροπικά κείμενα και μια αφίσα σχετικά με το δόγμα των ανθρώπινων δικαιωμάτων και βασικών αρχών όπου οι μαθητές/τριες θα είναι σε θέση να αναγνωρίσουν και να αναλύσουν τόσο το περιεχόμενο αυτών των κειμένων όσο τους στόχους και τη δομή τους. Θα προχωρήσουν στην κριτική ανάγνωση, τη βαθύτερη κατανόηση και ερμηνεία τους.

Δεδομένου ότι η συμβατότητα ενός επικοινωνιακού-λειτουργικού προγράμματος γλωσσικής διδασκαλίας με την έννοια του γραμματισμού έχει άμεση σχέση με τον πολυγραμματισμό, η γλωσσική διδασκαλία, δηλαδή το παιδαγωγικό πλαίσιο της διδασκαλίας, θα βασιστεί στον κριτικό γραμματισμό και στον πολυγραμματισμό: παιδαγωγικές διαδικασίες που περιλαμβάνουν ένα μείγμα από:

-Την Τοποθετημένη πρακτική (Situating Practice)

-Την Ανοιχτή Διδασκαλία (Overt Instruction)

-Την Κριτική Πλαισίωση (Critical Framing)

-Την Μετασχηματισμένη Πρακτική (Transformed Practice)

Κατά συνέχεια η παρούσα μελέτη θα βασιστεί πάνω στην παροχή ατομικής υποστήριξης στον κάθε μαθητή. Συγκεκριμένα, θα υιοθετηθούν οι αρχές συνεργατικής μάθησης, με στόχο την ανάπτυξη εκείνων των δεξιοτήτων που θα καταστήσουν τους /τις μαθητές/τριες ικανούς/ες να λειτουργούν αποτελεσματικά σε διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας.

Συγκεκριμένα θα αποτελείται από δύο μέρη: το θεωρητικό, το πρώτο δηλαδή μέρος (κεφάλαια 2- 4) που ξεκινάει (κεφάλαιο 2) με την επιλογή του θέματος, θα αποσαφηνίζει τους λόγους των προτεινόμενων επιλογών του και θα συνεχίζει με την καινοτομία του θέματος (κεφάλαιο 3). Επακόλουθα, (κεφάλαιο 4-4.1) θα παρουσιάζει τη θεωρία στην οποία στηρίζεται μέσω της ομαδοσυνεργατικής μάθησης των μαθητών/τριών της τάξης .

Προχωρώντας, (κεφάλαιο 5-10) θα παρουσιάζει τη μεθοδολογία-εργαλείο που χρησιμοποιεί με το δείγμα εργασίας το οποίο εν ακολουθία απεικονίζει. Ειδικότερα το κεφάλαιο 5 θα καταγράφει πώς ο κριτικός γραμματισμός προσεγγίζει την ανάλυση και διδασκαλία του κειμένου. Θα αναδεικνύει τους δύο βασικούς πυλώνες πάνω στους οποίους στηρίζεται: τη συστημική λειτουργική γραμματική και την κριτική ανάλυση λόγου.

Ακολούθως, θα αναφέρεται στο δείγμα εργασίας (κεφάλαιο 6-6.1) ξεκινώντας με την (ΚΑΛ) ανάλυση και ερμηνεία των βασικότερων σημείων των δεδομένων κειμένων και κατόπιν (κεφάλαιο 7-7.1) αξιοποιώντας τη διδακτική των πολυγραμματισμών. Τέλος, το επόμενο κεφαλαίο (8) θα παρουσιάζει τα βασικότερα συμπεράσματα της δεδομένης μελέτης.

2. ΕΠΙΛΟΓΗ ΘΕΜΑΤΟΣ – ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ως αντικείμενο της δεδομένης έρευνας στέκεται κατά πρώτον το φαινόμενο της παιδικής εργασίας και κατά δεύτερον τα οικουμενικά «Δικαιώματα των παιδιών». Είναι γνωστό ότι εκατόν ενενήντα έξι (196) χώρες έχουν υπογράψει το 1989 τη διεθνή σύμβαση για τα δικαιώματά τους. Πρόκειται για μία σύμβαση που αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να αντιμετωπίζονται τα παιδιά.

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτέλεσε αφορμή του θέματος του δεδομένου κειμένου. Αναφέρεται μεν στα Οικουμενικά δικαιώματα του ατόμου για ζωή, ασφάλεια και ειρήνη. Εστιάζεται δε στα Δικαιώματα των παιδιών, ερμηνεύοντας το κοινωνικό θέμα της παιδικής εργασίας -αιτίες, γεγονότα, μορφές και αποτελέσματα.

Από τη μία λοιπόν, η σημερινή ισραηλινοπαλαιστινιακή σύγκρουση προσδιόρισε την επιλογή του θέματος της παρούσας εργασίας Από την άλλη, τα ατομικά δικαιώματα παρουσίασαν το ακριβές θέμα στο οποίο πρόκειται να επικεντρωθεί και να εξεταστεί.

3. ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΘΕΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

Ο Αρχάκης υποστηρίζει ότι, στις σύγχρονες αναπτυσσόμενες κοινωνίες, το επίπεδο γραμματισμού των πολιτών συνδέεται άμεσα με την ικανότητά τους να ανταποκρίνονται αποτελεσματικά σε διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις, αντιμετωπίζοντας πάντα κριτικά διάφορα κειμενικά είδη τα οποία χρησιμοποιούνται και άρα θεωρούνται απαραίτητα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο (Δενδρινού, 2001:218· Χατζησαββίδης, 2003:406).

Η εκπαίδευση γραμματισμού παράλληλα εκθέτει δύο διαφορετικές κατευθύνσεις (Μητσικοπούλου, 2001 Δενδρινού, 2001): η πρώτη αφορά το λειτουργικό γραμματισμό στο πλαίσιο του οποίου σχεδιάζονται τα εκπαιδευτικά προγράμματα που περιλαμβάνουν διάφορα είδη γραμματισμών (π.χ. γλωσσικός γραμματισμός, κοινωνικός γραμματισμός, οπτικός γραμματισμός) και αναφέρεται στις κύριες δεξιότητες που είναι απαραίτητο να αναπτύξουν τα άτομα ώστε να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της σημερινής αγοράς εργασίας.

Η δεύτερη κατεύθυνση αφορά τον κριτικό γραμματισμό που έχει ως σκοπό την αφύπνιση των πολιτών στις λειτουργίες των βασικών μορφών του γραμματισμού και την παράλληλη ανάπτυξη της κριτικής σκέψης απέναντί τους.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι ο κριτικός γραμματισμός θεωρείται το πλέον κατάλληλο πρόγραμμα βάση του οποίου διοργανώνουμε και διδάσκουμε τη γλώσσα. Με άλλα λόγια, υποστηρίζεται ως η πιο σύγχρονη ιδεολογική προσέγγιση της γλώσσας-η νέα πρωτοποριακή ιδέα για την ανάλυση, του δεδομένου θέματος κειμένων, το οποίο αποτελεί αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

Επιπλέον η γλωσσική επίγνωση χαρακτηρίζεται ως μια τάση που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας στην Αγγλία ανεπίσημα από το 1970 και επίσημα το 1980. Βασικός στόχος της υποστηρίχτηκε η επεξεργασία των προκαταλήψεων από μέρους δασκάλων, παιδιών, γονιών, που κρύβονταν πίσω από τις διαδεδομένες απόψεις σχετικά με το ρόλο της γλώσσας στην κοινωνία, (Μπουτουλούση Ε, 2001)).

Με βάση αυτό το πλαίσιο, γίνεται κατανοητό ότι αναζητώντας την απόκτηση καλύτερης γνώσης της γλώσσας και τη βελτίωση της κριτικής ικανότητας των παιδιών. το σημείο εκκίνησης της γλωσσικής επίγνωσης ήταν η άρση των φραγμών.

Σύμφωνα με τον Norman Fairclough (1992) , καθηγητή της Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο του Λάγκαστερ της Αγγλίας, η κριτική γλωσσική επίγνωση (ως νεότερη τάση) στηρίζεται στην κριτική μελέτη της γλώσσας, στην κριτική γλωσσολογία και στην κριτική ανάλυση λόγου. Προϋποθέτει μια κριτική σύλληψη της εκπαίδευσης. Σκοπός της είναι να μπορούν οι μαθητές να επεξεργάζονται τον λόγο της χειραφέτησης, τον λόγο δηλαδή που αντιμετωπίζει ισότιμα τους συμμετέχοντες σε επικοινωνία και προσδιορίζει την απελευθέρωσή τους από την εξουσία των κυρίαρχων λόγων.

Ο Halliday, Βρετανός Γλωσσολόγος, ανέπτυξε το μοντέλο της γλώσσας με διεθνή επιρροή συστημική λειτουργική γλωσσολογία (SPF). Οι γραμματικές του περιγραφές ονομάζονται συστημική λειτουργική γραμματική. Αναδεικνύει τη γλώσσα ως ένα σημειωτικό σύστημα όχι

με την έννοια ενός συστήματος σημείων, αλλά ενός συστημικού πόρου για νόημα. Η ΣΛΓ -ως αναπαραστατική/ιδεοποιητική, διαπροσωπική, κειμενική λειτουργία- υπογραμμίζει μια επιβεβαιωμένη σχέση ανάμεσα στη γλώσσα και στο κοινωνικό συγκείμενο, στο κοινωνικοπολιτισμικό δηλαδή πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργούν. Συνεπώς, η γλώσσα είναι «δυναμική σημασίας» και η γλωσσολογία περιγράφει «πώς οι άνθρωποι ανταλλάσσουν νοήματα με το «γλωσσικό».

Συνεχίζοντας, η Hasan (1996), προκειμένου να μελετηθούν και να αξιολογηθούν τα νοήματα που κατασκευάζονται από τα γλωσσικά στοιχεία του κειμένου, επιτονίζει τη σημαντική και απαραίτητη επίγνωση της συστημικής λειτουργικής γραμματικής, εφόσον επιτρέπει στους χρήστες μιας γλώσσας να καταλάβουν πώς τα λεξικογραμματικά στοιχεία κατασκευάζουν και παρουσιάζουν αυτά τα νοήματα.

Ταυτόχρονα ο Norman Fairclough ως ένας από του ιδρυτές της διατυπώνει την κριτική ανάλυση λόγου (ΚΑΛ) ως μία προσέγγιση για την κοινωνική μελέτη της γλώσσας. Εν ολίγοις, ως σκοπός της σημειώνεται ο τρόπος κατά τον οποίο συνδέονται η γλώσσα, η κοινωνία, και η ιδεολογία (μικρο)ανάλυσης των κειμένων με την (μακρο)ανάλυση των κοινωνικών δομών και σχέσεων εξουσίας με τις οποίες εμπλέκονται τα κείμενα, (Ντίνας, Κ. & Γιώτη, Ε. 2016).

Παρατηρεί τη διεπιστημονική προσέγγιση στη μελέτη του λόγου. Είναι προφανές ότι κατακτά τη γλώσσα ως μια μορφή κοινωνικής πρακτικής και εστιάζει στους τρόπους με τους οποίους η κοινωνική/πολιτική πρακτική αναπαράγεται μέσα από τον προφορικό και κοινωνικό λόγο – κείμενο. Αναλυτικότερα, η κριτική ανάλυση λόγου, απεικονίζει τον λόγο ως μια μορφή κοινωνικής πρακτικής, (Ντίνας, Κ. & Γιώτη, Ε. 2016: 57).

Η περιγραφή αυτή του λόγου προϋποθέτει μια διαλεκτική σχέση μεταξύ του λόγου και της κατάστασης, του οργανισμού και της κοινωνικής δομής που τον διαμορφώνουν. Υπό την έννοια αυτή, αναπτύσσει μια θεωρία παραγωγής κοινωνικών ταυτοτήτων και αναμφίβολα αποκαλύπτει την κατασκευή κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των ατόμων. Στην πραγματικότητα στρέφεται προς την κατασκευή συστημάτων γνώσεων και πεποιθήσεων, ενώ παράλληλα διαμορφώνεται από όλα αυτά. Επομένως κάθε κείμενο αντιμετωπίζεται ως φορέας ιδεολογικού περιεχομένου.

Ανακεφαλαιώνοντας η κριτική ανάλυση λόγου ενός κειμένου, όπως υποστηρίζει ξανά ο Norman Fairclough, αποτέλεσε αναμφισβήτητο το κίνητρο όχι μόνο για το «τι περιέχεται σε ένα κείμενο», αλλά και για το «τι δεν περιέχεται». Στόχος της, για μία ακόμα φορά, είναι η κοινωνική αλλαγή μέσω κριτικής κατανόησης, εφόσον δεν είναι «ουδέτερη» κοινωνικά και πολιτικά στην ανάλυση λόγου.

Εικόνα 1.

4. ΒΑΣΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Όπως αναφέρεται και πιο πάνω, η ΣΛΓ του Halliday υποστηρίζει την κοινωνική θεώρηση της γλώσσας και παρουσιάζει το χαρακτήρα της ως πηγή κατασκευής και ανταλλαγής νοημάτων. Συστήνει την κοινωνική της διάσταση θεωρώντας ότι «οι άνθρωποι συνθέτουν και ανταλλάσσουν μεταξύ τους νοήματα προκειμένου να κατανοήσουν τον κόσμο, τον εαυτό τους και τις μεταξύ τους σχέσεις».

Η ΣΛΓ αποτελεί πόρο κατασκευής νοημάτων. Συγκεκριμένα είναι η γραμματική που εκλαμβάνει τη σημασιολογία και τη λειτουργία της γλώσσας ως ένα σύστημα σημασιών και σχέσεων ενώ υποστηρίζει εκ παραλλήλου, ότι τα γλωσσικά νοήματα διαμορφώνονται σε κοινωνικοπολιτιστικό πλαίσιο. Αναλύει κοινωνικές έννοιες και νοήματα βάση γλωσσικών επιλογών (λεξικογραμματικών τύπων) που παρουσιάζουν διαφορετικές σημασίες και πολύ περισσότερο αναπαραστάσεις κοινωνικής πραγματικότητας. Συμπεριληπτικά, υπογραμμίζει μια βασική σχέση ανάμεσα στις κοινωνικοπολιτικές διαρθρώσεις ενός συνόλου και τη γλώσσα (Στάμου: 2014, 171).

Η ΚΑΛ ως δεύτερος κύριος παράγοντας του κριτικού γραμματισμού θεωρείται ότι είναι κοινωνιογλωσσική προσέγγιση λόγου που εξαίρει τον ρόλο της ιδεολογίας στη διαμόρφωση των γλωσσικών κοινωνικών και πρακτικών δομών. Θέλει να αποδώσει σχέσεις οι οποίες συνδυάζουν γλώσσα- κοινωνία- ιδεολογία και παράλληλα να επισημάνει τις κοινωνικές δομές και τις σχέσεις εξουσίας μέσα στις οποίες διαμορφώνονται τα κείμενα. Στόχος της είναι, έχοντας αφετηρία τη γλώσσα/λόγο ως είδος κοινωνικής πρακτικής, να εξετάσει πώς η ομιλία και τα κείμενα οικοδομούν την κοινωνική πραγματικότητα, ώστε να επισημανθούν οι σχέσεις ιδεολογικής κυριαρχίας και κοινωνικής ανισότητας που παρουσιάζονται. (Στάμου: 2014, 149).

Συνεχίζοντας με τη σύγχρονη ορολογία-η κριτική ανάλυση λόγου- ασχολείται με ένα συγκεκριμένο κοινωνικό ζήτημα. Μελετά πώς αυτό πραγματώνεται μέσα από συγκεκριμένα κείμενα του σχολικού εγχειριδίου – ΚΑΛ. Πιο πολύ ενδιαφέρεται για τα κοινωνικά προβλήματα , έτσι όπως παρουσιάζονται, παρά για τη γλώσσα ή τη γλωσσική της χρήση. Συνεπώς, εμπλέκεται με «τη γλωσσική πτυχή των κοινωνικών και πολιτισμικών διαδικασιών και δομών», Titscher (2000: 146).

Με την κριτική ανάλυση λόγου υποστηρίζεται πως η κειμενική ανάλυση αποτελεί ένα από τα βασικά εργαλεία που πρέπει να διαθέτει ο ερευνητής/τρια στο οπλοστάσιο του/της προκειμένου να εξετάσει την κοινωνική πραγματικότητα και να αποκαλύψει τις επιδράσεις που υφίσταται το δεδομένο κείμενο, κάτι που μπορεί να γίνει μόνο με τη χρήση εθνογραφικών μεθόδων και μελετών ακροατηρίου— τη μελέτη δηλαδή και την παράλληλη καταγραφή, περιγραφή και αναλυτική προσέγγιση των βασικών στοιχείων του πολιτισμού και των κοινωνικών σχέσεων και φαινομένων που δημιουργούνται μάλιστα από τα μέλη μιας εθνοτικής ομάδας- (κειμενική ανάλυση ΚΑΛ).

Συγκεκριμένα αντιμετωπίζεται ως μια κοινωνική πρακτική η οποία διαμορφώνεται κι διαμορφώνει το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο τοποθετείται (van Dijk 1993β: 252) αποδίδοντας ως κύριο σκοπό της την επίγνωση των όσων «συγκαλύπτονται» μέσα από τη διδασκαλία της γλώσσας.

Σε αυτή λοιπόν την περίπτωση ο λόγος μελετάται ως κείμενο (η περιγραφική δηλαδή ανάλυση η οποία μελετά τα γλωσσικά στοιχεία των υπό εξέταση κειμένων) ως πρακτική λόγου (η ερμηνευτική ανάλυση η οποία αναφέρεται στην λειτουργία του γλωσσικού κειμένου ως λόγου), και τέλος ως κοινωνική πρακτική (την επεξηγηματική δηλαδή ανάλυση).

Επιπλέον, η κριτική ανάλυση λόγου αποτελεί έναν τρόπο θεώρησης των κειμένων από μια κριτική σκοπιά και όχι μια συγκεκριμένη μεθοδολογία καθόσον οι «έτοιμες μέθοδοι» είναι «ασύμβατες» με την κριτική επισκόπηση. Εν ολίγοις, εξετάζει απροκάλυπτα τα κοινωνικά ζητήματα χρησιμοποιώντας τον ανάλογο κριτικό της τρόπο. Συγκεφαλαιώνοντας, αναδεικνύει με συστηματικότητα τις «καλυμμένες» μορφές λόγου. Διερευνά την παρουσία ρατσιστικών και αντιρατσιστικών κειμένων. «Αντιμιλά» στα κείμενα.

4.1 ΟΜΑΔΟΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Η θεωρία της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας, έχοντας ως σκοπό την ανάλυση κειμένων, αφορά μία τεχνική, μία μέθοδος μάθησης, η οποία προϋποθέτει διαλόγους μεταξύ των μαθητών/τριών ύστερα από τη μεταξύ τους συνεργασία. Παρατηρεί την ύπαρξη μιας συνεργατικής επαφής μεταξύ των μαθητών/τριων προκειμένου να διερευνηθούν τα θέματα και ακόμη τα προβλήματα ενός κειμένου. Ως μάθηση υποστηρίζεται από τον εκπαιδευτικό καθώς κινητοποιεί τη συλλογικότητα των μαθητών και τη μεταξύ τους δράση.

Βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική εφαρμογή της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας είναι η δραστηριοποίηση εκείνων των μαθητών/τριών που, ως αυτονομιστές, επεξεργάζονται και διερευνούν ομαδικά το ανάλογο θέμα κειμένων. Σε αυτό το σημείο, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να σταθούν ως αρωγοί, έτσι ώστε να μπορούν οι μαθητές/τριες με αυτό τον τρόπο να αναζητήσουν, να αναλύσουν πληροφορίες και επιπλέον να αξιοποιήσουν την κατεχόμενη γνώση.

Κατά τον Μαρσαγγούρα, η ομαδική συνεργασία δημιουργεί μια δυναμική που επιτρέπει στα μέλη της ομάδας να ξεπεράσουν τα ατομικά τους όρια σκέψης και πράξης. Αναμφίβολα

μπορούν να αναπτύξουν συλλογικές μορφές σκέψης και δράσης, που εκτός ομάδας κανένα από τα μέλη δεν θα μπορούσε ατομικά να αναπτύξει. Έτσι φαίνεται ξεκάθαρο ότι η μεταξύ τους αλληλεπικοινωνία, αναπτύσσει τον λόγο και τη σκέψη τους, ακόμη και τον προβληματισμό τους.

Ανακεφαλαιώνοντας το κύριο πλεονέκτημα της σύγχρονης διδασκαλίας είναι η ενεργητική συμμετοχή των μαθητών/τριών, η δραστηριοποίησή τους και η απόδοση της επιχειρηματολογίας τους. Συνεπάγεται την προσεκτική εξέταση, μέσα από μία κριτική ματιά του λόγου των κειμένων, και τη σε βάθος μελέτη όλων των πτυχών του. Σε αυτό το σημείο, η συνεργατική, συνδυάζεται με το μοντέλο των πολυγραμματισμών, (συνεργατική πρακτική, ομαδική μελέτη), εμπεριέχοντας οι πολυγραμματισμοί τους αναγκαίους και κατάλληλους μηχανισμούς που καθιστούν δυνατό το σχηματισμό προτάσεων και κειμένων.

5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ (ΕΡΓΑΛΕΙΟ)

Επιστρέφοντας στη Συστημική Λειτουργική Γραμματική, η οποία προσανατολίζεται στη σημασιολογία και στη λειτουργία των γλωσσικών στοιχείων, ο Halliday ερμηνεύει τη γλώσσα ως ένα σύστημα σημασιών και αναλύει τα κοινωνικά νοήματα που κατασκευάζει. Θεωρεί ότι σε κάθε πρόταση αποτυπώνονται τρεις λειτουργίες της γλώσσας: η αναπαραστατική, η διαπροσωπική και η κειμενική λειτουργία, (Λύκου, Χ. 2000).

Συνεχίζοντας, υπογραμμίζει έναν τρόπο θεώρησης των κειμένων, ο οποίος «αντιμιλά» στα κείμενα. Προβάλλει δηλαδή, όπως ειπώθηκε και παραπάνω, τις «καλυμμένες» μορφές του λόγου του μέσα από τα προγράμματα του κριτικού γραμματισμού. Επιζητά την ανάλυση και εφαρμογή των ιδεολογικών στοιχείων και χαρακτηριστικών τους.

Προεκτείνοντας το ζήτημα, πρέπει να τονιστεί ότι ο κλάδος της Συστημικής Λειτουργικής Γραμματικής αποδεικνύει τον ρόλο των ατόμων ως «δημιουργικών υποκειμένων» που μπορούν να εξάγουν σημαντικές αλλαγές και ενδιαφέροντα συμπεράσματα σε θεωρημένα σχήματα και συνήθειες τρόπους μελέτης των κειμένων. Αναπαράγουν δηλαδή νοήματα. Ασκούν κριτική στο κείμενο. Επιπλέον, αντιστέκονται σε επιβαλλόμενα νοήματα (π. χ αυτά που καλλιεργούνται στα σχολικά εγχειρίδια) και με αυτό τον τρόπο αντιδρούν επιχειρηματολογώντας τη γνώμη τους «αντιμιλούν» στο κείμενο.

Η πεποίθηση ότι, η γλώσσα υποδεικνύει έναν από τους σημειωτικούς πόρους με τους οποίους δομούνται νοήματα (Fairclough, 2006), τονίζει τη σαφή τεχνική και την τεχνολογία που προσφέρονται για γρήγορη και αποτελεσματική εγχάραξη δεξιοτήτων στη διδασκαλία της. Όλα αυτά αναπαρίστανται βάση κριτικού γραμματισμού

Οι πιο σύγχρονες προσεγγίσεις διαδραματίζονται τη διαλεκτική σχέση της γλώσσας με την κοινωνία, (Fairclough, 2003, 2004, 2006, Gee 1996). Σε αυτό το σημείο και με βάση τις παραπάνω λειτουργίες της Συστημικής-Λειτουργικής- Γραμματικής (ΣΛΓ) ακολουθεί ένα παράδειγμα ανάλυσης κειμένων στο μάθημα των Θρησκευτικών της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και συγκεκριμένα της Γ΄ τάξης (θρησκευτικός γραμματισμός).

Στο ακόλουθο κείμενο αναλύεται το κοινωνικό φαινόμενο της παιδικής εργασίας στον σημερινό κόσμο. Φέρει τον τίτλο «**Τα παιδιά του κόσμου σήμερα**» και έχει αντληθεί από τη σελ.74 του σχολικού βιβλίου των Θρησκευτικών της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. (βλ. εικόνα 2).

6. ΔΕΙΓΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

α).Αναπαραστατικές /ιδεοποιητικές επιλογές

Η ανάλυση του κειμένου αντλεί από τη ΣΛΓ του Halliday, ένα σύστημα όπου οι χρήστες διερευνούν την πραγματικότητα διατυπώνοντάς τη με κριτήρια αιτιότητας (ποιος κάνει τι σε ποιον γιατί τότε για με ποιο σκοπό). Η γλώσσα σε αυτό το πλαίσιο επιτελεί τρεις διαφορετικές λειτουργίες (ή μετα- λειτουργίες).

Οι εν λόγω αναπαραστατικές λειτουργίες, μιλούν για ένα συγκεκριμένο θέμα δίνοντας μια αναπαράσταση του κόσμου. Πραγματοποιούνται με το σύστημα της *μεταβιβαστικότητας* και εν ολίγοις, κατασκευάζουν μια πρώτη εκδοχή της κοινωνικής πραγματικότητας, (Γεωργιάδου Μ. Σηφianού Μ. & Τσάκωνα Β. 2014).

ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Διαδικασίες	Μετέχοντες		Ρήματα
Υλική	Δράστης- Στόχος	Δράσης για αλλαγή/ Δημιουργία/ γεγονότα	γίνεται, κάνουν, εφαρμόζουν, φροντίζουν, δουλεύουν
Συσχετιστική	Φορέας- Ιδιότητα	Σχέσεις συμβολικού τύπου ανάμεσα σε οντότητες	Γνωρίσματα: έχουν ανάγκη, έχουν δικαιώματα, δεν έχουν πάει σχολείο, δεν έχουν σπίτι, φαγητό, νερό, έχουν ανάγκη από προστασία Ταυτοποιούν : Είναι πολλά
Νοητική	Αισθανόμενος- Φαινόμενο	Αίσθηση αντίληψης, σκέψης, μνήμης, ψυχικού πάθους	Δράσεις εσωτερικού κόσμου: γνωρίζουν, υποφέρουν, πεθαίνουν
Συμπεριφορική	Συμπεριφερόμενος	που εκφράζουν συμπεριφορά	αναγκάζουν
Λεκτική	Λέγων	Λεκτικά	-
Υπαρκτική	Υπάρχων	Υπαρκτικά	υπάρχουν, είναι κι άλλα

Κλίμακα αιτιότητας

Απαλοιφή οποιουδήποτε δράστη

Πολλά άλλα παιδιά πεθαίνουν, δεν έχουν φάρμακα.

Μετριασμός δράστη

Έχουν ανάγκη από προστασία. Να εφαρμόζονται παθητική σύνταξη (να φροντίζουν).

Έμφαση στο δράστη

Οι πόλεμοι, φτώχεια....κάνουν τα παιδιά να υποφέρουν, οι μεγάλοι τα αναγκάζουν να δουλεύουν.

Μελετώντας λοιπόν το παραπάνω κείμενο και τα στοιχεία του αναγνωρίζεται η κωδικοποίηση των μετωνυμιών του και οι γενικεύσεις του, οι οποίες αποκρύπτουν τους πραγματικούς υπαίτιους της εκμετάλλευσης των παιδιών, τους εξουσιαστές των δεδομένων καταστάσεων και συνθηκών. Παρουσιάζεται ο πόλεμος η εγκατάλειψη, το προσφυγικό, ως αιτία του κοινωνικού προβλήματος, ενώ κατά βάση αποτελούν τις συνέπειες. Συνεπώς δεν αποκαλύπτει τους ευθυνόμενους δημιουργούς εξουσιαστές, υπεύθυνους αυτών των συνθηκών. Αντίθετα «καπελώνει» «επικαλύπτει» την κοινωνική πραγματικότητα. Άρα, όσον αφορά τη μεταβιβαστικότητα, οι υλικές διαδικασίες με δράστη τον άνθρωπο και στόχο τα παιδιά δεν αποκαλύπτονται και επιτρέπεται η απαλοιφή του δράστη.

β). Διαπροσωπικές επιλογές

Στη συνέχεια, οι χρήστες διεπιδρούν με τους συνομιλητές τους, υιοθετούν ρόλους για τους εαυτούς τους και διαμορφώνουν διαπροσωπικές σχέσεις. Οι λειτουργίες πραγματώνονται μέσω του συστήματος της *διάθεσης*, η οποία περιλαμβάνει λεξικογραμματικά στοιχεία τα οποία προσδιορίζουν τον ρόλο που υιοθετούν οι χρήστες στις σχέσεις τους με τους άλλους, τη στάση τους απέναντί τους και τέλος την προσπάθειά τους να δράσουν πάνω τους, (Γεωργιάδου Μ. Σηφianού Μ. & Τσάκωνα Β. 2014).

Σύμφωνα με τα παραπάνω ακολουθούν τα διαπροσωπικά στοιχεία γλώσσας- κειμένου:

- Δείξη προσώπου:

-Πρώτη παράγραφο: γ' πληθυντικό με χρήση οριστικής και υποτακτικής έγκλισης – δεν στοχοποιεί τα κράτη/μέλη τα οποία σε παγκόσμιο επίπεδο ευθύνονται για την εκμετάλλευση των παιδιών/θύματα, τους αφαιρεί το δικαίωμα από την εκπαίδευση και είναι ψυχικά- ηθικά επιζήμια (π. χ όλοι πρέπει να ..., οι μεγάλοι να ...).

-Δεύτερη παράγραφο: γ' πληθυντικό με χρήση οριστικής και υποτακτικής ή προστακτικής έγκλισης (όλοι πρέπει να τα γνωρίζουν και να τα εφαρμόζουν, τα αναγκάζουν να δουλεύουν)-απευθύνεται στο αναγνωστικό κοινό με σκοπό την ευαισθητοποίηση και την ανάληψη δράσης χωρίς καμία έμφαση στους πραγματικούς υπαίτιους.

- Γλωσσικές πράξεις:

- Αποφαντικές πληροφόρηση (Πολλά είναι κι εκείνα που οι μεγάλοι τα αναγκάζουν να δουλεύουν, είναι κι άλλα που πεθαίνουν γιατί δεν έχουν φάρμακα, πολλά παιδιά γνωρίζουν την αδιαφορία, ...εκμετάλλευση).

- Κατευθυντικές ↔ αιτήματα για δράση (Τα παιδιά έχουν δικαιώματα που όλοι πρέπει να τα γνωρίζουν και εφαρμόζουν)

- Τροπικότητα:

- Επιστημική ↔ βαθμός βεβαιότητας (Τα παιδιά έχουν δικαιώματα και ανάγκη από προστασία)

- Δεοντική ↔ βαθμός αναγκαιότητας να γίνει κάτι (Πρέπει να τα γνωρίζουν και να τα εφαρμόζουν, τα παιδιά έχουν την ανάγκη από προστασία)

- Αξιολογική ↔ επίθετα (σκληρές και ακατάλληλες δουλειές) ρήματα (κάνουν τα παιδιά να υποφέρουν, οι μεγάλοι τα αναγκάζουν να δουλεύουν κι άλλα πεθαίνουν).

Όσον αφορά τη διάθεση, υιοθετείται το απρόσωπο ύφος (απουσία προσωπικής δείξης). Παρούσα είναι η δεοντική τροπικότητα με την περιστασιακή χρήση γ' πληθυντικού προσώπου, ζητώντας έτσι δράση για το κοινωνικό πρόβλημα των παιδιών. Υπάρχει όμως η έντονη συναισθηματική φόρτιση με τη χρήση της επιστημικής (π. χ. οι μεγάλοι τα αναγκάζουν να δουλεύουν) και αξιολογικής τροπικότητας (π.χ σκληρές, ακατάλληλες δουλειές). Περιγράφει διεργασίες των παιδιών ως συμβάντα που είναι ανεξάρτητα από την ανθρώπινη παρέμβαση που οι επιστήμονες καταγράφουν «αντικειμενικά».

γ). Κειμενικές επιλογές

Με τη λειτουργία αυτή, οι χρήστες προχωρούν στην οργάνωση της πληροφορίας με συγκεκριμένο τρόπο (σύνδεση γλωσσικών στοιχείων) και οι κειμενικές σημασίες πραγματώνονται μέσω του συστήματος του *θέματος-ρήματος*, (Γεωργιάδου Μ. Σηφιανού Μ. & Τσάκωνα Β. 2014).

Θέμα: αυτό για το οποίο γίνεται Λόγος: Τα παιδιά έχουν ανάγκη από προστασία.

Αρχή της πρότασης- φορέας παλιάς, γνωστής πληροφορίας.

Ρήμα: σχολιασμός θέματος- έχουν δικαιώματα, όλοι πρέπει να τα γνωρίζουν, γνωρίζουν την εκμετάλλευση, δεν έχουν πάει σχολείο, τα αναγκάζουν να δουλεύουν σε σκληρές δουλειές, πολλά πεθαίνουν. Το θέμα είναι το αφετηριακό σημείο της πρότασης γύρω από το οποίο αναπτύσσεται το κείμενο θεματικά. Ενώ το ρήμα τοποθετεί πληροφορίες που θεωρεί σημαντικές για τον ακροατή.

-Η επιλογή δε της ενεργητικής σύνταξης που υπερισχύει στο κείμενο έχει σοβαρές συνέπειες στην πληροφοριακή διάταξη των προτάσεων.

Στο επόμενο κείμενο αποκαλύπτονται τα Οικουμενικά δικαιώματα των παιδιών για ζωή, ειρήνη, ασφάλεια. Τίτλοφορείται : «**Τα δικαιώματα του παιδιού (Unicef 1989) (βλ. εικόνα, 5)**».

α). Αναπαραστατικές/ιδεοποιητικές επιλογές

Αναλυτικότερα, η ιδεοποιητική λειτουργία επιχειρεί την αναπαράσταση ή την περιγραφή του κόσμου -μέσω μεταβιβαστικότητας,. Σχετίζεται με το περιεχόμενο της πρότασης, όπου αναπαρίσταται η φυσικοκοινωνική πραγματικότητα. Στο σημείο αυτό, ο ομιλητής, ως κοινωνικό υποκείμενο, κωδικοποιεί μέσω της γλώσσας την προσωπική του εμπειρία. Συγκεκριμένα δηλώνει τις κοινωνικοπολιτιστικές συνθήκες οι οποίες σχετίζονται με την ύπαρξη του προβλήματος.

ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Διαδικασίες	Μετέχοντες		Ρήματα
Υλική	Δράστης/στόχος	Δράσης για αλλαγή δημιουργία/γεγονότα	κάνουν, παίρνουν αποφάσεις, να διαλέγουν τους φίλους τους, να συμμετέχουν, να ανήκουν σε μια χώρα, να ανακαλύπτουν
Νοητική	Αισθανόμενος, φαινόμενο	Αίσθηση/αντίληψη σκέψης μνήμης ψυχικού πάθους	σκέφτονται τις συνέπειες του φαινομένου, ακούν, βοηθούν
Συσχετιστική	Φορέας- ιδιότητα	Σχέσεις συμβολικού τύπου ανάμεσα σε οντότητες (έννοια είμαι, έχω)	Αποδίδουν γνωρίσματα: όλα τα παιδιά έχουν δικαιώματα ταυτοποιούν: Τα παιδιά είναι αγόρια ή κορίτσια
Συμπεριφορική	Συμπεριφερόμενος	Εκφράζουν συμπεριφορά	Οι μεγάλοι πρέπει να σκέπτονται, να παίρνουν αποφάσεις
Λεκτική	Λέγων	Λεκτικά	Να λένε τη γνώμη τους, τι γλώσσα μιλάνε, να μοιράζονται σκέψεις
Υπαρκτική	Υπάρχων	Υπαρκτικά	Ζουν, ποιες είναι οι παραδόσεις, θρησκεία, είναι πλούσια ή φτωχά

Κλίμακα αιτιότητας (του γεγονότος) - κατασκευή πραγματικότητας

-Απαλοιφή οποιουδήποτε δράστη

Σύμφωνα με τα παραπάνω όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα στη ζωή, την υγεία, τη μόρφωση, το παιχνίδι, την εθνικότητα, την ισότητα, την ελευθερία έκφρασης, το φαγητό, την οικογένεια, τα οποία πρέπει να υποστηρίζουν και διεκδικούν κάτι που έχει επικυρωθεί από κάθε χώρα- κράτος της γης (UNICEF). Παράλληλα οι μεγάλοι οφείλουν να προσέχουν και να εξασφαλίζουν την αναγκαία προστασία και ασφάλεια στα παιδιά. Οι διαδικασίες είναι υλικές με απαλοιφή δράστη.

Εξετάζοντας όμως τα παραπάνω στοιχεία του κειμένου διαπιστώνεται για μία ακόμη φορά η απαλοιφή του δράστη των γεγονότων του προβλήματος, που αφορά την έλλειψη προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών. Η δεδομένη σελίδα δεν παρουσιάζει τις αιτίες του προβλήματος. Με άλλα λόγια, δεν αποκαλύπτει την κοινωνική πραγματικότητα.

β). Διαπροσωπικές επιλογές

Όπως προαναφέρθηκε, με αυτή την λειτουργία επιτελούνται ρόλοι και σχέσεις μεταξύ των συμμετεχόντων, στη συγκεκριμένη περίπτωση των μαθητών. Αφορά τον τρόπο με τον οποίο ο/η παραγωγός του κειμένου είτε διεπιδρά με το κοινό, είτε εκφράζει στάσεις, αξίες, συναισθήματα.

- Δείξη προσώπου:

Επιλογή αριθμού προσώπου: γ' πρόσωπο πληθυντικού αριθμού. Προσωπική αντωνυμία: αυτά. Ρήματα που υποδηλώνουν αντωνυμία: έχουν (δικαίωμα) να ανακαλύπτουν, να διαλέγουν (φίλους), να συμμετέχουν ή φτιάχνουν ομάδες, να μοιράζονται τις σκέψεις τους.

- Γλωσσικές πράξεις:

-Αποφαντικές (δηλώνουμε, πληροφορούμε, ανακοινώνουμε κάτι).

Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα στο παιχνίδι και στην ξεκούραση.

Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην καλύτερη φροντίδα. Όλα τα ...σε μια εθνικότητα.

-Κατευθυντικές (μέσω των οποίων ζητάμε κάτι από τους αποδέκτες)

Να ανακαλύπτουν πράγματα, να μοιράζονται τις σκέψεις τους με άλλους μιλώντας, ζωγραφίζοντας, γράφοντας ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, εκτός αν αυτός βλάπτει ή προσβάλλει τους άλλους ανθρώπους, να διαλέγουν (φίλους), να συμμετέχουν ή να φτιάχνουν ομάδες, να μοιράζονται τις σκέψεις τους.

-Δεσμευτικές (υποσχέσεις, απειλές, προσφορές): ο ομιλητής δεσμεύεται σε μια μελλοντική ενέργεια

Θα τα βοηθήσουν να μείνουν υγιή.

-Κυρηκτικές (πράξη καταδίκης, διορισμού, απόλυσης)

Κανένα παιδί δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται άδικα για κανένα λόγο. Όλα τα παιδιά ...να έχουν ένα όνομα και αυτό πρέπει να αναγνωρίζεται από το κράτος.

- Τροπικότητα:

δεοντική \longleftrightarrow επιτακτικότητα κατά την οποία λέγεται κάτι (Όλοι οι ενήλικες πρέπει να κάνουν αυτό που Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα να λένε τη γνώμη τους να ανακαλύπτουν πράγματα, να μοιράζονται τις σκέψεις τους με άλλους μιλώντας, ζωγραφίζοντας γράφοντας ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο εκτός αν αυτός βλάπτει ή προσβάλλει τους άλλους ανθρώπους. Να διαλέγουν (φίλους), να συμμετέχουν ή να φτιάχνουν ομάδες, να μοιράζονται τις σκέψεις τους είναι καλύτερο για τα παιδιά).

επιστημική \longleftrightarrow βαθμός βεβαιότητας/αμφιβολίας. Όσον αφορά τη διάθεση του συγκεκριμένου κειμένου, δεν υιοθετείται προσωπικό ύφος, υπάρχει δηλαδή απουσία προσωπικής δείξης (Όλα τα παιδιά έχουν δικαιώματα, ανεξάρτητα από το ποια είναι, πού ζουν, τι κάνουν οι γονείς τους, τι γλώσσα μιλάνε, ποια είναι η θρησκεία τους, αν είναι αγορία ή κορίτσια....ή φτωχά).

Ενώ παρούσα είναι η δεοντική τροπικότητα σε γ' πληθυντικό πρόσωπο, ζητώντας δράση για τα παιδιά που έχουν δικαιώματα. Αντλεί από την κοινωνική ρητορική η οποία θέλει να αποδώσει ευθύνες για τα δικαιώματα των παιδιών και να ευαισθητοποιήσει.

γ). Κειμενικές επιλογές

Η κειμενική λειτουργία της πρότασης, σχετίζεται με την οργάνωση της πληροφορίας και αναφέρεται τον τρόπο κατά τον οποίο οργανώνεται το κείμενο προφορικού ή γραπτού λόγου. Πραγματώνεται μέσω του συστήματος θέματος- ρήματος το οποίο περικλείει διάφορα πρότυπα οργάνωσης της πρότασης.

Θέμα: αυτό για το οποίο γίνεται Λόγος: Τα δικαιώματα των παιδιών.

Ρήμα : ο σχολιασμός θέματος που έπεται. Όλα τα παιδιά έχουν δικαιώματα.....(θέμα, φορέας γνωστής πληροφορίας) έχουν (ρήμα, ο σχολιασμός θέματος, φορέας νέας πληροφορίας).

Με την παραπάνω μεταλειτουργία, διαπιστώνεται ότι το θέμα είναι το αφετηριακό σημείο της πρότασης, αποτελώντας τον πυρήνα γύρω από τον οποίο αναπτύσσεται θεματικά το κείμενο ενώ στο ρήμα αποδίδεται η τοποθέτηση των νέων πληροφοριών, (Γεωργαλίδου, Σηφianού, Τσάκωνα, 2014) για τον ακροατή.

Συνοψίζοντας, η συστημική λειτουργική προσέγγιση παρουσιάζεται με διαφορετικές μορφές από την ανάλυση κειμένου, ενόσω οι δομές της εξετάτονται ως προς την λειτουργία τους. Χρησιμοποιώντας την κριτική γνώση της γλώσσας στην εκπαιδευτική κοινότητα, εντοπίζει τα νοήματα που κατασκευάζονται από τις λεξικογραμματικές επιλογές. Στην περίπτωση λοιπόν του παραπάνω κειμένου η έμφαση, μετά από την απαλοιφή του δράστη αυτών των προβλημάτων, δίνεται και πάλι στο αποτέλεσμα των γεγονότων, τη διεκδίκηση δηλαδή των δικαιωμάτων των

παιδιών, χωρίς να αποκαλύπτει τους υπαίτιους αυτών των κοινωνικών και πολιτικών καταστάσεων.

6.1 ΠΟΛΥΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΙ

Οι πολυγραμματισμοί δημιουργήθηκαν τον Σεπτέμβριο του 1994 στο Νέο Λονδίνο της Αυστραλίας από μία ομάδα δέκα επιστημόνων, New London Group. Το μοντέλο αυτό αφορά τον κριτικό γραμματισμό των μαθητών/τριών και στοχεύει στην ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας τους μέσω της επεξεργασίας ποικίλων πολυτροπικών κειμένων από το κοινωνικό περιβάλλον τους.

Ειδικότερα, με τον τρόπο αυτό οι διδασκόμενοι μαθητές θα αναπτύξουν μια κριτική μεταγλώσσα για να μιλούν και να καταλαβαίνουν την κοινωνική και πολιτιστική δύναμη των παραπάνω κειμένων και συναφών κοινωνικών πρακτικών, (βλ. Kalantzis & Cope, 1999 και Kalantzis & Cope, 2001).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η έννοια των Πολυγραμματισμών υποδηλώνει ένα βήμα πέρα από την έννοια του γραμματισμού, και αφορά την ποικιλία των μορφών κειμένου τα οποία σχετίζονται με τις τεχνολογίες της πληροφορίας και των πολυμέσων, και παράγονται μέσα σε μια πολύγλωσση και πολυπολιτισμική κοινωνία (Χατζησαββίδης, 1997).

Σύμφωνα με το παραπάνω μοντέλο η προσέγγιση για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας (διδασκαλία της «λειτουργικής χρήσης της γλώσσας») περιλαμβάνει τέσσερα (4) στάδια:

Την τοποθετημένη πρακτική (situated practice): αφορά την αξιοποίηση της εμπειρίας των μαθητών/τριών από κείμενα με τα οποία ήρθαν σε επαφή στην καθημερινή τους ζωή και στον κοινωνικό τους χώρο, (Αρχάκης, 2023). Αναλυτικότερα, φέρουν συνθέσεις που περιέχουν εικονιστικά στοιχεία και γραπτό λόγο μάθησης και προχωρούν προς τα νέα κείμενα, περιστάσεις.

Την ανοιχτή διδασκαλία (overt instruction): αφορά την προσπάθεια να εξηγηθεί και να γίνει κατανοητή η λειτουργία των γλωσσικών και σημειωτικών στοιχείων και μηχανισμών που συμβάλλουν στην οργάνωση, σύσταση και κατανόηση κειμένων με τη χρήση μεταγλώσσας.

Αναλυτικότερα, κατά την ανοιχτή διδασκαλία ο/η εκπαιδευτικός επεξεργάζεται με τους μαθητές/τριες στην τάξη ποια γλωσσικά στοιχεία συμβάλλουν στην οργάνωση, τη σύσταση και την κατανόηση των κειμένων και πώς.

Την κριτική πλαισίωση (critical framing): Αφορά την «κριτική» ανάγνωση και ερμηνεία ενός κειμένου από την πλευρά του μαθητή. Αναλυτικότερα τη μελέτη των κοινωνικών δομών, των σχέσεων αιτίας και αποτελέσματος. Οι μαθητές/τριες επεκτείνονται πέρα των δεδομένων του κειμένου και συνδέονται με το συγκεκριμένο και τα συμφέροντα που εξυπηρετεί ο/η δημιουργός του κειμένου. Πρόκειται για την κριτική ανάλυση κειμένων που αποκαλύπτει: «ποιος» «για ποιο λόγο», «σε ποιο ιστορικό-πολιτισμικό συγκεκριμένο», παράγει λόγο.

Ειδικότερα αφορά την κριτική ανάγνωση και ερμηνεία ενός κειμένου από την πλευρά των μαθητών/τριών με βάση την ένταξή του σε ένα κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο όπου παράγεται, (Αρχάκης, 2023).

Τη μετασχηματισμένη πρακτική (transformed practice): αφορά την απόδοση/ διασκευή και διαμόρφωση ενός κειμένου από ένα επικοινωνιακό και κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο σε ένα άλλο. Άρα, αναφέρεται στη μεταφορά γνώσης σε διαφορετικά περιβάλλοντα και καταστάσεις.

Συμπερασματικά, το μοντέλο των πολυγραμματισμών και ο κριτικός γραμματισμός αποσκοπούν στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των μαθητών/τριών και των ανθρώπων.

7. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ (ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΑ ΣΗΜΕΙΑ)

Ο όρος γραμματισμός αποτελεί έννοια ευρύτερη του αλφαριθμητισμού. Δεν αναφέρεται μόνο στην ικανότητα του ατόμου γραφής και ανάγνωσης ενός κειμένου σε σχέση με τη διδασκαλία λεξιλογίου, συντακτικών κανόνων γραμματικής. Αναφέρεται και στη δυνατότητά του να λειτουργεί αποτελεσματικά σε διάφορα περιβάλλοντα και καταστάσεις επικοινωνίας, να ελέγχει τη ζωή και το περιβάλλον του (λειτουργικός γραμματισμός).

Ο κριτικός γραμματισμός συζητείται ως ένα σύνολο δεξιοτήτων κριτικής ανάγνωσης, ανάλυσης. Αφορά μια «παιδαγωγική φιλοσοφία» (Τεντολούρης & Χατζησαββίδης, 2014 : 420) ή ένα εκπαιδευτικό ιδεώδες (Κοντοβούρξη & Ιωαννίδου, 2013: 86) κάτω από το οποίο εντάσσονται ποικίλες προσεγγίσεις με ορισμένες κοινές θεωρητικές θέσεις και παραδοχές. Σκοπός του κριτικού γραμματισμού είναι η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης του μαθητή/τριας απέναντι στις επικοινωνιακές ανάγκες της κοινωνίας. Συνίσταται σε ένα σύνολο δεξιοτήτων κριτικής ανάγνωσης κατανόησης και ερμηνείας προφορικού/γραφτών κειμένων, (Ντίνας Κ. & Γώτη Ε., 2016). Ταυτίζεται με την έννοια της αμφισβήτησης και του προβληματισμού.

Η γλωσσική επίγνωση είναι μια τάση, που αναπτύχθηκε στην Αγγλία τη δεκαετία του 1980, κατά την οποία οι μαθητές/τριες έπρεπε να μαθαίνουν πώς να προσλαμβάνουν τη γλώσσα στο σχολείο και να τη χρησιμοποιούν. Αφορά συνεπώς την ενασχόληση των παιδιών με τη γλώσσα ως εργαλείο σκέψης και κοινωνικών σχέσεων (γλώσσα και κοινωνία), (Μπουτουλούση Ε. , 2001).

Η κριτική γλωσσική επίγνωση, σύμφωνα με τον Fairclough (1992) είναι η νεότερη τάση που έχει ως σκοπό να μάθουν οι μαθητές/τριες το λόγο της χειραφέτησης ένα λόγο που επιτρέπει σε ένα άτομο να έχει πρόσβαση σε μία κατάσταση αυτονομίας. Στηρίζεται στην κριτική μελέτη γλώσσας, κριτική γλωσσολογία, ή κριτική ανάλυση λόγου κατά την οποία οι χρήστες (κριτικοί χρήστες) της γλώσσας αντιλαμβάνονται πώς η γλώσσα συνθέτει και απεικονίζει την κοινωνική πραγματικότητα.

Δύο παράγοντες στους οποίους στηρίζεται ο κριτικός γραμματισμός -ο οποίος προσεγγίζει την ανάλυση κειμένων- είναι η συστημική λειτουργική γραμματική και η κριτική ανάλυση λόγου. Η ΣΛΓ η οποία εισηγήθηκε από τον Halliday στηρίζεται στην κοινωνική θεώρηση της γλώσσας και η ΚΑΛ αποτελεί μια προσέγγιση στη μελέτη λόγου με σκοπό την ανάλυση των

σχέσεων μεταξύ των κειμένων, των διαδικασιών και των κοινωνικών συνθηκών. Τα στάδια της ΚΑΛ αφορούν στην περιγραφή (ο λόγος ως κείμενο), ερμηνεία (ο λόγος ως πρακτική), εξήγηση (κοινωνικό πλαίσιο/πρακτικές).

Σύμφωνα με τα παραπάνω -την κριτική ανάλυση λόγου των κειμένων, τον κριτικό γραμματισμό-- σκοποθεσία της δεδομένης μελέτης αφορά, αναφέρεται δηλαδή στην παιδική εργασία το κοινωνικό φαινόμενο το οποίο επικρατεί στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη κοινωνία και εκ παραλλήλου εξετάζει τις καθιερωμένες αντιλήψεις για τα Δικαιώματα των Παιδιών, μέσα από τον φακό των κειμένων των σχολικών εγχειριδίων. Στόχος λοιπόν της παρούσας εργασίας είναι να αναλύσει τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζουν τα κείμενα των σχολικών εγχειριδίων των Θρησκευτικών θέματα των παραπάνω κοινωνικών φαινομένων

Συγκεκριμένα, οι μαθητές της Γ τάξης επέλεξαν προς ανάλυση δύο κείμενα από το βιβλίο των θρησκευτικών σελ. 74-75 και σελ. 76-78 και μια αφίσα σελ. 76. των οποίων το περιεχόμενο παρουσιάζει την παιδική εργασία και αφορά στην εκμετάλλευση των παιδιών, μέσω οποιασδήποτε μορφής εργασίας και κατά επέκταση στα δικαιώματά τους. Το προτεινόμενο παιδαγωγικό πλαίσιο διδασκαλίας στηρίζεται στην πρόταση των πολυγραμματισμών- μία προσέγγιση όπου αποδεικνύει την έμφαση στην επαφή των διδασκομένων μαθητών/τριών με κείμενα και είδη λόγου από ένα ευρύ φάσμα μέσων και παράλληλα πολιτιστικών πηγών (Kalantzis M. & Cope B. 2001).

Πιο συγκεκριμένα, το βασικό χαρακτηριστικό της διδακτικής-εκπαιδευτικής προσέγγισης της καθοδήγησης είναι η επικοινωνία μεταξύ μαθητή/τριας και εκπαιδευτικού η οποία πρέπει να έχει τη μορφή συνεργασίας.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το κείμενο, ως σημαίνουσα μονάδα γλώσσας, συνιστά την υλική πραγμάτωση λόγου. Τα κειμενικά είδη συγκεκριμένα, ενώ το καθένα τους εμπίπτει σε συγκεκριμένες κατηγορίες, περιέχουν μορφές, έννοιες και παραδίδουν τις λειτουργίες, σκοπούς και τα νοήματα κοινωνικών περιστάσεων. Παράλληλα χαρακτηρίζονται από το συγκεκριμένο θεματικό περιεχόμενο, ύφος και δομή.

Αναλυτικότερα:

Τα παιδιά του κόσμου σήμερα

Τα παιδιά έχουν ανάγκη από προστασία. Έχουν και δικαιώματα, που όλοι πρέπει να τα γνωρίζουν και να φροντίζουν να εφαρμόζονται. Όμως, πολλά παιδιά αντί γι' αγάπη και φροντίδα γνωρίζουν την αδιαφορία, την εγκατάλειψη και την εκμετάλλευση. Επίσης, οι πόλεμοι, η φτώχεια, η προσφυγιά κάνουν τα παιδιά να υποφέρουν.

Στην Αφρική, στην Ασία και σε άλλα μέρη του κόσμου, υπάρχουν χιλιάδες παιδιά που δεν έχουν πάει ποτέ σχολείο. Πολλά παιδιά δεν έχουν σπίτι, φαγητό και νερό, γιατί στην πατρίδα τους γίνεται διαρκώς πόλεμος. Πολλά είναι κι εκείνα που οι μεγάλοι τα

αναγκάζουν να δουλεύουν σε σκληρές και ακατάλληλες δουλειές. Είναι κι άλλα που πεθαίνουν, γιατί δεν έχουν φάρμακα ακόμη και για την πιο απλή παιδική ασθένεια. Ωστόσο, τα παιδιά έχουν ανάγκη από προστασία. Έχουν δικαιώματα που όλοι πρέπει να τα γνωρίζουν και να τα εφαρμόζουν.

Εικόνα 2. Τα παιδιά του κόσμου σήμερα- Προσφυγάκι περνά τον φράκτη.

(Α' κείμενο)

«Τα παιδιά του κόσμου σήμερα»

Το (Α) κείμενο -ως βάση διαπραγμάτευσης και επεξεργασίας- εντάσσεται στην Θεματική Ενότητα 5 «Τα παιδιά: Η χαρά και η ελπίδα του κόσμου» με τίτλο: «Τα παιδιά του κόσμου σήμερα». Αναφέρεται στην παιδική εργασία, την εγκατάλειψη και εκμετάλλευση των παιδιών που τους αφαιρεί το δικαίωμα από την εκπαίδευση και είναι ψυχικά, σωματικά, κοινωνικά ή ηθικά επιζήμια. Αποτέλεσε και αποτελεί ένα μείζον ζήτημα το οποίο απασχόλησε και κατ' εξακολούθησιν απασχολεί έντονα τη διεθνή κοινότητα από το τέλος του Α' Παγκοσμίου πολέμου.

Εικόνα 3. Παιδική εργασία

Με βάση τις θεωρητικές παραδοχές:

-ποιος γράφει/μιλάει

-σε ποιον

-ποιο είναι το θέμα του κειμένου

-ποιες οι κοινές συμβάσεις που μοιράζεται ο

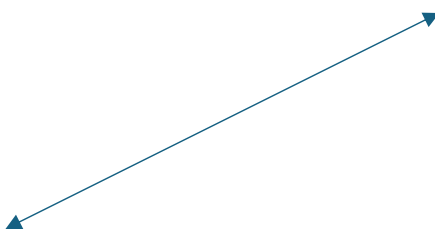
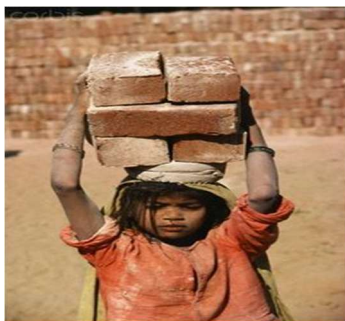
συγγραφέας με τους αναγνώστες κ.λπ..

προσερχόμαστε στη μελέτη, πρόσληψη, στον σχεδιασμό και την παραγωγή του συγκεκριμένου κειμένου ως οδηγός πρόσληψης και διδασκαλίας κειμένου χρησιμοποιήθηκε το μοντέλο των τεσσάρων αξόνων: (Χατζησαββίδης, Κωστούλη, & Τσιλιπάκου, 2011):

α. το κείμενο και το πλαίσιο επικοινωνίας

β. το κείμενο ως γλωσσική νοηματική δομή

Εικόνα 4. ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

γ. το κείμενο ως κοινωνική πρακτική

δ. το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης

Το μοντέλο των τεσσάρων αξόνων.

A. Το Κείμενο και το πλαίσιο επικοινωνίας.

Το συγκεκριμένο κείμενο του βιβλίου αποτελεί μια γλωσσική ενότητα η οποία αποκτά νόημα σε ένα συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο και καθορίζει τη γλωσσική έκφραση, υπάρχει δηλαδή μια συστηματική σχέση ανάμεσα στη γλώσσα και κοινωνικό συγκεκριμένο. Παρατηρώντας τις σχέσεις μεταξύ κειμένου και συγκεκριμένου διαπιστώνονται άμεσα δύο εννοιολογικές κατηγορίες: το «επίπεδο ύφους» του κειμένου και το «κειμενικό είδος» τα οποία αποδίδουν την επίδραση των περιστάσεων της επικοινωνίας που δημιουργούνται στα νοήματα καθώς παράγονται τα γραπτά και προφορικά κείμενα.

Εντοπίζονται τρεις μεταβλητοί παράγοντες, οι οποίοι θεωρούνται αποφασιστικής σημασίας κατά τη χρήση της γλώσσας. Συγκεκριμένα: το πεδίο των κοινωνικών διαδικασιών αναφέρονται δηλαδή στο περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται οι συνομιλητές στους συνομιλιακούς ρόλους των κοινωνικών τους σχέσεων (ποιοι συμμετέχουν και ποια η σχέση τους) και τον τρόπο της συμβολικής διάδρασης το θέμα της συνομιλίας του (πώς ανταλλάσσονται τα νοήματα).

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, το παραπάνω κείμενο είναι *πολυτροπικό* ενόσω περιέχει και φωτογραφία- το προσφυγάκι περνά τον φράκτη που χωρίζει τη Συρία από την Τουρκία, φωτο (Λευτέρης Πιταράκης, ΑΡ 2015). Κατέχει τη δομή της *αφήγησης*, η οποία σε αντίθεση με το στατικό χαρακτήρα της περιγραφής έχει δυναμικό χαρακτήρα και *απαρτίζεται* από:

το *θέμα* της ιστορίας- κειμένου, η εκμετάλλευση/καταπίεση παιδιών των φτωχών κοινωνιών σε παγκόσμια κλίμακα. Τον *προσανατολισμό*, όπου δίδονται πληροφορίες σχετικά με τι έκανε ποιος και πότε-στην Αφρική Ασία και σε άλλα μέρη του κόσμου χιλιάδες παιδιά δεν έχουν πάει σχολείο..... γιατί στην πατρίδα τους γίνεται πόλεμος, τα αναγκάζουν να δουλεύουν σε σκληρές/ ακατάλληλες δουλειές. Συνεχίζει με την *εξέλιξη* της δράσης – όπου τα παραπάνω συμβάντα διατάσσονται σε χρονική ακολουθία με σκοπό να δίνεται απάντηση στο ερώτημα των διδασκόμενων-μαθητών/τριών «Και μετά τι έγινε;»-τα παιδιά έχουν ανάγκη από προστασία, έχουν δικαιώματα που όλοι πρέπει να τα γνωρίζουν. Προχωρά στην *αξιολόγηση* - τις στάσεις των εκπαιδευόμενων προς τα σημαίνοντα γεγονότα- ((Όλοι πρέπει να γνωρίζουν) και τέλος το *κλείσιμο*- γενικές παρατηρήσεις, συμπεράσματα.

B. Το κείμενο ως γλωσσική νοηματική δομή.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, διαπιστώνεται ότι το κείμενο με το επίκαιρο και διαχρονικό θέμα της παιδικής εργασίας και ευρύτερα των δικαιωμάτων του παιδιού διαθέτει:

Συνοχή: το λεξικό νόημα του κειμένου δεν παρουσιάζει πρόβλημα. Τουναντίον, το ρήμα έχω κλίνεται σε γ' πρόσωπο πληθυντικού αριθμού, οριστικής ενεστώτα με την έμφαση που προκύπτει από την επανάληψη, εξασφαλίζει συνοχή του (κειμένου).

Πληροφορητικότητα: το κείμενο μεταφέρει τις παλιές -τα παιδιά έχουν δικαιώματα- και εξίσου τις νέες πληροφορίες- όλοι πρέπει να τα γνωρίζουν- με την προτροπή να συμμορφωθούν όλοι προς την προτεινόμενη κατάσταση. Το πληροφοριακό φορτίο ενισχύεται πολυτροπικά στοιχεία. Είναι επικοινωνιακά αποδεκτό.

Συνεκτικότητα: διαθέτει το κείμενο μέσω των μορφολογικών τύπων του ενεστώτα του ρήματος έχω της οριστικής, που μοιράζεται μεταξύ των δύο παραγράφων και η παράλληλη συνεπαγωγή, η οποία φαίνεται να συνδέει τις δύο σειρές του: «έχουν, (άρα) έχουν δικαιώματα».

Προθετικότητα: του δημιουργού/πομπού καθίσταται άμεσα αντιληπτή και παράλληλα προφανής καθώς κινείται μεταξύ διαπίστωσης (έχουν δικαιώματα) και προτροπής (πρέπει να γνωρίζουν). Πρόθεση κειμένου είναι η αλλαγή στάσης του απέναντι στο κοινωνικό συμβάν – το θέμα, ώστε όλες οι πολυτροπικές του επιλογές καθοδηγούνται από τον πυρήνα του κοινωνικού προβλήματος-δηλαδή τον κεντρικό στόχο του. Το γ' ενικό και πληθυντικό πρόσωπο παρουσιάζει επίσημα χαρακτηριστικά.

Διακειμενικότητα: αφορά στη γνώση του τρόπου κλίσης των ρημάτων στη νεοελληνική γλώσσα με την πρόθεση-πρόταση να παρουσιάζει το κλιτικό παράδειγμα και με τους τύπους που προϋποτίθενται -λαμβάνονται ως δεδομένο ώστε να συναγάγουν ένα συμπέρασμα.

Περιστασιακότητα: είναι προσαρμοσμένο στην εξωτερική κατάσταση επικοινωνίας που έγκειται «στα παιδιά του κόσμου σήμερα, όπως Αφρική, Ασία και άλλα μέρη».

Αποδεκτότητα: η αποδεκτότητα εξαρτάται από την ικανότητα του δέκτη να αναγνωρίζει τους παράγοντες που εξηγούν και ερμηνεύουν γιατί τα συγκεκριμένα γλωσσικά στοιχεία που προσλαμβάνει, έχουν ενότητα και νόημα.

Με βάση τα παραπάνω χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες, το κείμενο συνιστά δομή αποτελούμενη από γλωσσικά και άλλα (στην περίπτωση του πολυτροπικού κειμένου) στοιχεία (π.χ. εικόνα). Παράλληλα εκφράζει υπονοεί ένα νόημα, αποτελεί συνεπώς μια γλωσσική και νοηματική δομή.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί-αφορά στη διατύπωση της σχέσης κειμένου και συγκεκριμένου- ότι τα εικονιστικά στοιχεία της φωτογραφίας αποτελούν ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον προς παρατήρηση και αντιμετώπιση. Η δεδομένη «φωτογραφία» εστί επιδεικτική πολύ μεγάλης και προς πολλές κατευθύνσεις συζήτησης με τους μαθητές/τριες-θα ανακαλυφθούν μηνύματα. Τέλος, ο βασικός πυρήνας του κειμένου εστιάζεται στα δικαιώματα των παιδιών – νοηματική δομή όπου αναδεικνύεται το σαφές και απόλυτο το περιεχόμενό του με έγκλιση οριστική.

Γ. Το κείμενο ως κοινωνική πρακτική.

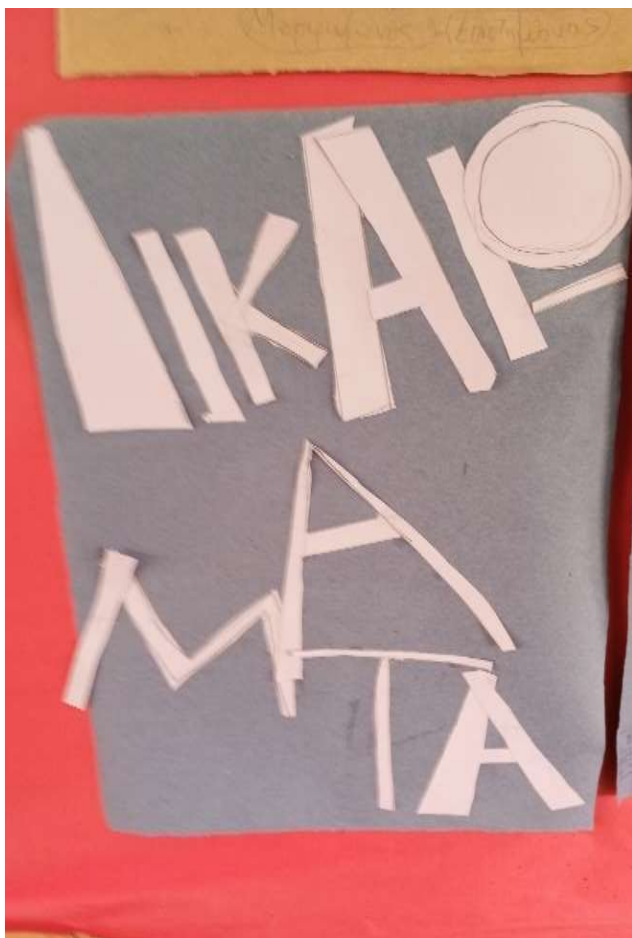
Είναι γνωστό ότι ο Halliday χαρακτηρίζει τη γλώσσα ως κοινωνική πρακτική. Τονίζει την κοινωνική της διάσταση πιστεύοντας ότι διαμορφώνεται από την κοινωνική πραγματικότητα και παράλληλα συμβάλλει στη διαμόρφωσή της.

Με βασικές παραμέτρους, τον κοινωνικό ρόλο του πομπού και τους συνομιλιακούς ρόλους των συμμετεχόντων σε αυτή την επικοινωνία, διαφαίνεται ότι πομπός είναι ο/η συγγραφέας και αποδέκτης τα παιδιά και όλοι εμείς που θα διαβάσουμε αυτό το κείμενο-παράγοντες που κατεβάζουν το επικοινωνιακό και κοινωνικό πλαίσιο του κειμένου

Τέλος, το ύφος του κειμένου είναι ουδέτερο, περιέχει λεξιλόγιο και εκφράσεις που χρησιμοποιούνται στη νέα ελληνική και κατέχει σύνταξη παρατακτική.

Δ. Το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης.

Εξετάζοντας τη φύση του κειμένου είναι προφανές ότι ο συγγραφέας παραγωγός με σκοπό να πείσει τον ακροατή/αναγνώστη καταφέρνει να προβληματίσει τους μαθητές/τριες. Τα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη είναι ό, τι συγκροτεί το πολυτροπικό κείμενο. Στη φάση αυτή μπορούν να επικεντρωθούν, μαθητές και εκπαιδευτικός, σε δραστηριότητες ελέγχου και αξιολόγησης κειμένου που επηρέασαν τους μαθητές/τριες.

Οδηγός πρόσληψης και διδασκαλίας του κειμένου. Το μοντέλο των τεσσάρων αξόνων:

(Β' κείμενο)

«Τα δικαιώματα του παιδιού (Unicef 1989).»

Τα δικαιώματα του παιδιού (Unicef 1989)

- Όλα τα παιδιά έχουν δικαιώματα, ανεξάρτητα από το ποια είναι, πού ζουν, τι κάνουν οι γονείς τους, τι γλώσσα μιλάνε, ποια είναι η θρησκεία τους, αν είναι αγόρια ή κορίτσια, ποιες είναι οι παραδόσεις τους, αν έχουν κάποια αναπηρία, αν είναι πλούσια ή φτωχά. Κανένα παιδί δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται άδικα για κανένα λόγο.
- Όλοι οι ενήλικες πρέπει να κάνουν αυτό που είναι καλύτερο για τα παιδιά. Όταν οι μεγάλοι παίρνουν αποφάσεις, πρέπει να σκέφτονται τι συνέπειες θα έχουν αυτές τους οι αποφάσεις για τα παιδιά.
- Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα να έχουν ένα όνομα και αυτό πρέπει να αναγνωρίζεται επίσημα από το κράτος.
- Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα σε μια εθνικότητα (να ανήκουν σε μια χώρα). Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα να λένε τη γνώμη τους και οι μεγάλοι να την ακούν και να την παίρνουν σοβαρά.
- Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα να ανακαλύπτουν πράγματα και να μοιράζονται τις σκέψεις τους με άλλους, μιλώντας, ζωγραφίζοντας, γράφοντας ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, εκτός και αν αυτός βλάπτει ή προσβάλλει άλλους ανθρώπους.
- Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα να διαλέγουν τους φίλους τους και να συμμετέχουν ή να φτιάχνουν ομάδες, φτάνει αυτό να μην βλάπτει άλλους.
- Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην καλύτερη δυνατή φροντίδα για την υγεία τους, καθαρό νερό να πίνουν, θρεπτικό φαγητό, ένα καθαρό και ασφαλές περιβάλλον και τις πληροφορίες που θα τα βοηθήσουν να μείνουν υγιή.
- Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα στο παιχνίδι και στην ξεκούραση.

Εικόνα 5. Τα δικαιώματα του παιδιού

Α. Το κείμενο και το πλαίσιο επικοινωνίας.

Η πρόταση του Halliday, προκειμένου να συσχετιστεί η γλώσσα με το κοινωνικό της συγκείμενο με τρόπο σαφέστερο και συστηματικότερο είναι η θεώρηση της γλώσσας ως *κοινωνικής σημειωτικής* που ως σύστημα συνεπάγεται τη διερεύνηση της χρήσης και λειτουργίας της σε «πραγματικές» περιστάσεις επικοινωνίας. Το μοντέλο γλωσσικής μελέτης που προτείνει στηρίζεται στη συστημική-λειτουργικής γραμματική, (Halliday, 1994).

Τα νοήματα κατασκευάζονται μέσω της γλώσσας διαμορφώνονται στο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο οι άνθρωποι έρχονται σε επαφή μεταξύ τους και επιτυγχάνουν τους κοινωνικούς τους σκοπούς. Άρα αποτελεί ένα προσδιορισμένο κοινωνικά προϊόν- ειδολογικές θεωρίες.

Το συγκεκριμένο προς μελέτη και ανάλυση κείμενο είναι πολυτροπικό, όπως συνδυάζει γλώσσα και εικόνα- τα περισσότερα κείμενα των σχολικών βιβλίων είναι πολυτροπικά. Συνδέεται με την πράξη επικοινωνίας καθώς αναγνωρίζονται οι προθέσεις του παραγωγού του λόγου και οι καταστάσεις για τις οποίες γίνεται λόγος. Το λεκτικό του μήνυμα αποδίδεται σε οκτώ παραγράφους και το θέμα του συνδέεται με «τα Δικαιώματα του παιδιού (UNICEF, 1989)».

Παρατηρώντας το λόγο και τα χαρακτηριστικά του κειμένου αναγνωρίζεται η δράση της αναδίπλωσης, καθόσον συμβαίνει μια λέξη ή φράση να επαναλαμβάνεται. Η επαναλαμβανόμενη φράση του κειμένου εστί «Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα» με λιτό τρόπο και μετωνυμία. Σκοπός της είναι να προβάλλει με ιδιαίτερη έμφαση και ένταση την παραπάνω «επαναλαμβανομένη έννοια» ως απόλυτα σημαντική. Έτσι, το κειμενικό ύφος δίνει έναν τόνο επιτακτικό σε μία θέση που δεν επιδέχεται καμία αμφισβήτηση.

Πρόθεση του παραπάνω κειμένου είναι να ενημερώσει, να γνωστοποιήσει σε όλους τους αναγνώστες μαθητές τα αναφαίρετα δικαιώματα όλων παιδιών ανεξάρτητα από το χρώμα, τη φυλή, την εθνικότητά τους- ένα σημαντικό φαινόμενο και διαρκώς επίκαιρο- με τις διεθνείς οργανώσεις, όπως η UNICEF (διεθνές ταμείο επείγουσας βοήθειας Ηνωμένων Εθνών για τα παιδιά) οι οποίες αγωνίζονται για την προστασία τους. Χρησιμοποιεί γ' πληθυντικό της οριστικής. Η εικόνα του περιλαμβάνει τις φιγούρες των παιδιών όπου το μήνυμά τους χρωματίζεται διαφορετικά με κεφαλαία γράμματα. Απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους, μικρούς/ μεγάλους, σε παιδιά και σκοπός του (κειμένου) είναι η αλλαγή στάσης του αποδέκτη προς την κατεύθυνση του σεβασμού των δικαιωμάτων του παιδιού.

Ανακεφαλαιώνοντας, το κείμενο δεν κρύβει τίποτε. Με τέτοια ζητήματα πρέπει να ασχοληθούν εκπαιδευτικοί και μαθητές για να εντοπίσουν τα κοινωνικά χαρακτηριστικά που συνοδεύουν τους επικοινωνούντες στο πιο πάνω πλαίσιο.

B. Το κείμενο ως γλωσσική και νοηματική δομή.

Ως προς την χρηστική οριοθέτηση των επτά κριτηρίων κειμενικότητας το κείμενο διαθέτει κατηγορική τροπικότητα (όλοι έχουν). Είναι χωρισμένο σε παραγράφους –άρθρα με νοηματική *συνοχή*. Η λέξη «δικαίωμα» (κατ' επανάληψη) δηλώνει πλήθος, ενώ το «δικαίωμα» της φωτογραφίας/εικόνας με το οποίο συνοδεύεται, αναγράφεται με κεφαλαία γράμματα. Όσον αφορά τους συνομιλιακούς ρόλους απευθύνεται τόσο στους ενήλικους όσο και στα παιδιά. Βάζει τον δέκτη του μηνύματος σε θέση ευθύνης και η δράση του λόγου είναι ότι απαιτεί να γίνουν τα δικαιώματα σεβαστά- *προθετικότητα*.

Το κείμενο είναι επίκαιρο και εξίσου διαχρονικό με σύνδεση, ενώ διακατέχεται από καινούριες ενδιαφέρουσες πληροφορίες (απεικονίζονται άρθρα αναφορικά με το δικαίωμα όλων των παιδιών). Διακατέχεται από πληροφορίες-*πληροφορητικότητα*. Επικεντρώνεται στην πρόθεση και στον σκοπό του λόγου του. Η δράση που επιχειρείται με τον λόγο είναι η για την παθητική συμπεριφορά αποδοκιμασία και η παρακίνηση για αυτόματη αλλαγή αυτής της στάσης. Κατά την εξέλιξή του οι γλωσσικές πράξεις, αναφορικά με τα δικαιώματα των παιδιών διαδέχονται η μία την άλλη, συσχετιζόμενες μεταξύ τους συνεκτικά- *συνεκτικότητα* (Αρχάκης, 2005).

Το κείμενο της Unicef 1989 βρίσκεται σε άμεση σχέση με την παιδική εργασία γιατί τα παιδιά του κόσμου σήμερα έχουν ανάγκη από φροντίδα. Όμως η έννοια της *αποδεκτότητας*, η οποία εξαρτάται από την ικανότητα του δέκτη να αναγνωρίζει κειμενικούς παράγοντες στο κείμενο όπως τους συνοχικούς δεσμούς, είναι πολύ σχετική έννοια, αφού το ίδιο κείμενο μπορεί να είναι αποδεκτό για τον ένα αποδέκτη, αλλά μη αποδεκτό για τον άλλο. Η λέξη πάντως «δικαιώματα» εστί το κέντρο του πυρήνα, το κέντρο δηλαδή του μηνύματος με τη χρήση της ενεστωτικής πραγματικότητας.

Γ. Το κείμενο ως κοινωνική πρακτική.

Όπως ειπώθηκε και πιο πάνω, ο Halliday θεωρεί ότι η γλώσσα ως *κοινωνική πρακτική* συνιστά μια πηγή κατασκευής και ανταλλαγής μηνυμάτων. Εξηγεί γιατί είναι σημαντικό να αποκτήσουν οι μαθητές «γνώση για τη γλώσσα». Στηρίζεται στη ΣΛΓ γύρω από την οποία οργανώνεται η σημασία και όχι η δομή των γλωσσικών στοιχείων. Τούτέστιν, η γλώσσα ενσωματώνεται στα κοινωνικά συμφραζόμενα και τα διαμορφώνει.

Στο κείμενο διαφαίνεται ο κοινωνικός ρόλος του πομπού – αφορά τη UNICEF – και των συνομιλιακών ρόλων των συμμετεχόντων- αφορά τα παιδιά, και τους ενήλικες. Η UNICEF ιδρύθηκε το 1946 για να οικοδομήσει έναν κόσμο όπου καλύπτονται πλήρως τα δικαιώματα των παιδιών. Συγκεκριμένα, οι παγκόσμιοι ηγέτες ανέλαβαν τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών και υπέγραψαν μια διεθνή συμφωνία (1989). Με αυτές τις πληροφορίες λοιπόν το κείμενο καταφέρεται να γνωστοποιήσει σε όλους τους αποδέκτες τα δικαιώματα των παιδιών ανεξάρτητα από το χρώμα, φυλή, διάπλαση, σωματική και αποδοχή τους.

Το ύφος του κειμένου, ενόσω χρησιμοποιεί το ρήμα στο γ' πληθυντικό, είναι αυστηρό και άμεσο. Απαιτεί να γίνουν τα δικαιώματα των παιδιών σεβαστά. Είναι «υποχρέωση όλων».

Δ. Το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης.

Το κείμενο φτάνει στο συμπέρασμα να ενεργοποιήσει, να επιστρατεύσει κίνητρο, να δραστηριοποιήσει τους πολίτες/ενήλικες, να αναγνωρίζουν και να διεκδικούν τα δικαιώματα των παιδιών.

Εικόνα 6. Δικαιώματα των παιδιών.

(Γ) Η αφίσα

Α. Η αφίσα και το πλαίσιο επικοινωνίας

Η αφίσα συνδυάζει τη γλώσσα με την εικόνα, είναι πολυτροπική (Ε. Χοντολίδου, *Γλωσσικός Υπολογιστής*, 1999)- εμπεριέχει εικόνα και κείμενο με τη μορφή συνθήματος. Η εικόνα (σε σχολικά εγχειρίδια σχολικών βιβλίων) χρησιμοποιείται προκειμένου να εικονογραφήσει και να υποστηρίξει το

περιεχόμενο του γραπτού κειμένου.

Β. Η αφίσα ως γλωσσική και νοηματική δομή.

Η αφίσα αποτελεί ένα σύνολο, το οποίο υποδιαιρείται σε δέκα υποσύνολα. Το κάθε υποσύνολο ενέχει τη δική του εικόνα και κείμενο με τη χρήση των ουσιαστικών. Το κάθε κείμενο ξεκινά με την ίδια λέξη, *δικαιώματα*, μαζί με τα εμπρόθετα αντικείμενα του ρήματος έχω, το οποίο αναγνωρίζεται (στη ζωή, στο όνομα & την εθνικότητα, στην οικογένεια, στην υγεία, στη μόρφωση, στο φαγητό & νερό, στο παιχνίδι, στην υγεία και την καθαριότητα, στην ισότητα, στην ελευθερία έκφρασης).

Η διαδοχική εναλλαγή των εικόνων παρουσιάζει την απόλυτη στήριξη των παιδιών όλου του κόσμου τα οποία έχουν ανάγκη από άμεση υποστήριξη από εξασφάλιση των δικαιωμάτων τους, μετατρέποντάς τους έτσι από παθητικούς αποδέκτες φιλανθρωπίας σε ανθρώπινα όντα με ξεχωριστό σύνολο δικαιωμάτων, (η UNICEF αναγνωρίζει τα Δικαιώματα των παιδιών).

Το κείμενο είναι επίκαιρο καθώς παραβιάζονται τα δικαιώματα του παιδιού, ακόμη και σήμερα μετά της πραγμάτωσης πολέμου-Ουκρανία, Παλαιστίνη.

Τα εικονιστικά στοιχεία της αφίσας/σύνολο κατέχουν ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον με τα (10) υποσύνολά της. Οι φιγούρες των παιδιών του κάθε υποσυνόλου αναζητούν διεκδικούν τις ανάγκες και τα δικαιώματά τους, αναγνωρίζουν την ταυτότητά τους. Η όλη αυτή «σκηνή» είναι επιδεκτική πολύ μεγάλης και προς πολλές κατευθύνσεις συζήτησης με τους μαθητές- αρχή των *πολυγραμματισμών*.

Γ. Η αφίσα ως κοινωνική πρακτική.

Φαίνεται ξεκάθαρο ότι η παραπάνω αφίσα προσδίδει ως αποστολή της να υπερασπίζεται τα δικαιώματα των ανηλίκων/παιδιών και παράλληλα να ισχυροποιεί, να ενισχύει, να τονίζει και να προωθεί την προστασία τους (παράμετροι του ρόλου, του πομπού και συνομιλιακών ρόλων των συμμετεχόντων).

Δ. Η αφίσα ως αντικείμενο αξιολόγησης.

Η αφίσα απευθύνεται σε παιδιά. Διατυπώνει αίτημα, πρόταση, προβληματισμό με σκοπό να αναγνωρίζουν, να συνειδητοποιούν και να διεκδικούν τα δικαιώματά τους.

7.1 ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η δεδομένη πρόταση διδασκαλίας, η οποία τονίζει την επαφή και σχέση των διδασκομένων μαθητών με τα κείμενα (Mary Kalantzis & Bill Cope, 2001), απευθύνεται στους μαθητές/τριες της Γ' δημοτικού του 10^{ου} δημοτικού σχολείου Περιστερίου (16 μαθητές/τριες 5 κορίτσια και 11 αγόρια) και εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύεται το κοινωνικό πρόβλημα στο κείμενο του σχολικού εγχειριδίου. Αφορά την παιδική εργασία και τα δικαιώματα των παιδιών. Πραγματοποιείται λοιπόν το πλαίσιο των πολυγραμματισμών και ο χρόνος υλοποίησής της συγκαταλέγεται σε δύο μονώρα στο μάθημα των Θρησκευτικών.

Τα παραπάνω δύο προς εξέταση πολυτροπικά κείμενα και η παρουσίαση της εικόνας 6 σκιαγραφεί και τονίζει την παρουσίαση του μηνύματος εντός πραγματικότητας της σημερινής εποχής. Παράλληλα συνιστά-το θέμα τους- τόπο και πηγή επικοινωνίας και πολιτισμού, όπως αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο.

Οι στόχοι του Προγράμματος είναι να εντοπίσουν και να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες ποιες γράφει/μιλάει ένα κείμενο και σε ποιον, ποιες οι σχέσεις τους και παράλληλα να αναγνωρίσουν ποιες είναι οι σχέσεις που συνδέει τον ομιλητή με τους ακροατές και ποιο είναι το μήνυμα που υποστηρίζει. Αναλυτικότερα:

- να διαβάσουν, να αναλύσουν τα κείμενα, να κατανοήσουν το ρόλο τους και τον σκοπό τους.
- να υιοθετήσουν κριτική στάση απέναντι στα κοινωνικά δεδομένα της σημερινής πραγματικότητας, να αναπτύξουν κριτική σκέψη για να διαβάζουν «πέρα και πίσω από το κείμενο»-τι μπορούν να κάνουν προκειμένου να αλλάξει ο κόσμος.
- να κατανοήσουν/ αναγνωρίσουν τη γλώσσα ως κοινωνική και πολιτισμική πρακτική.
- να παράξουν και να αναδείξουν τις δικές τους απόψεις/ιδέες.
- να αντιληφθούν τη λειτουργία των πολυτροπικών κειμένων, την ικανότητα αντίδρασης στα νοήματά τους, τη γνώση κοινωνικής πρακτικής που αντιμετωπίζουν και την ικανότητα παραγωγής κειμένων που χρειάζονται για διεκπεραίωση καθημερινών αναγκών.
- να υιοθετήσουν άποψη σε διάφορα ζητήματα και να αναλάβουν κοινωνική δράση μέσω κριτικού γραμματισμού.

Ειδικότερα, θα πρέπει:

- να διερευνήσουν την κοινωνική λειτουργία του κειμένου (για ποιον σκοπό χρησιμοποιείται).
- να λάβουν τρόπους προσέγγισης της γλώσσας
- να αναλύσουν το επίπεδο ύφους του κειμένου που σχετίζεται με το είδος λόγου (τι, ποιοι, πώς με ποια γλωσσικά μέσα)

- να εντοπίσουν τους ομιλητές και αποδέκτες των κειμένων
- να ευαισθητοποιηθούν για τα κοινωνικά θέματα και δρώμενα
- να εξηγήσουν ποιο είναι το μήνυμα των κειμένων και της αφίσας.

7.2. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΣΤΑΔΙΑ ΠΟΛΥΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΩΝ

«Τα Δικαιώματα των παιδιών (Unicef 1989)»

Όπως ειπώθηκε και πιο πάνω, ο σκοπός της παιδαγωγικής των Πολυγραμματισμών είναι να εξοικειώσει τους διδασκόμενους μαθητές με την επεξεργασία των πολυτροπικών κειμένων και ειδών λόγου από το ευρύ πεδίο των πολιτισμικών πηγών που αναδύονται στις σύγχρονες τεχνολογικές κοινωνίες. Αφορά την ανάλυση λειτουργίας των πολυτροπικών κειμένων με την περιβάλλουσα πραγματικότητα και τη σύγχρονη τεχνολογία. Έτσι οι μαθητές θα αναπτύξουν μια κριτική μεταγλώσσα, για να μιλούν αλλά και για να καταλαβαίνουν την κοινωνικοπολιτισμική δύναμη αυτών των κειμένων και των συναφών κοινωνικών πρακτικών. Τέλος, σκοπός της παραπάνω παιδαγωγικής, είναι η κοινωνική ενδυνάμωση των μαθητών/τριών.

Οι Πολυγραμματισμοί λοιπόν καθιστούν τους μαθητές/τριες ικανούς και αποτελεσματικούς χρήστες της ελληνικής γλώσσας σε διαφορετικές επικοινωνιακές συνθήκες. Αποσκοπούν στον κριτικό τους γραμματισμό. Είναι το μοντέλο που θέλει να εξοικειώσει τους μαθητές με την επεξεργασία κειμενικών ειδών. Συγκεκριμένα: συλλέγονται κείμενα από την καθημερινή πραγματικότητα των μαθητών μαζί με πληροφορίες, χρήσεις και προέλευσή τους- «τοποθετημένη πρακτική».

-Δραστηριότητες τοποθετημένης πρακτικής.

Οι μαθητές/τριες επιλέγουν το συγκεκριμένο κείμενο προς ανάλυση και επεξεργασία, με αφορμή τα γεγονότα που διαδραματίζονται σήμερα στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη κοινωνία (Παλαιστίνη και την Ουκρανία) και εκτενέστερα των κοινωνικών φαινομένων που χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες κοινωνικοπολιτισμικές εξελίξεις των κρατών ηπείρων τη σημερινή εποχή (το κοινωνικό της παιδικής εργασίας, την παραβίαση δικαιωμάτων των παιδιών). Έχοντας λοιπόν την απορία των πραγμάτων που διαδραματίζονται παγκόσμια - αφορών και των αιτιών των συγκεκριμένων γεγονότων- οι μαθητές συμφωνούν/συγκλίνουν στην εύρεση, ανάλυση και σύσταση των ιδεολογικοπολιτικών πράξεων που ισχύουν και συντείνουν και χαρτογραφούν ολόκληρο το σύμπαν (διαδραματίζονται αυτή τη στιγμή οι χιλιάδες καθημερινές παραβιάσεις των δικαιωμάτων των παιδιών και ευρύτερα των ατόμων).

Συνεχίζοντας οι μαθητές/τριες της Γ' Δημοτικού με το προφορικό ή γραπτό λόγο τους στις δεδομένες περιστάσεις επικοινωνίας, συμμετέχουν από κοινού σε απαραίτητες και αρμόζουσες

δραστηριότητες. Λαμβάνουν το κατάλληλο λεξιλόγιο και τα κατάλληλα εκφραστικά μέσα και συνεπώς αντιλαμβάνονται ότι τα κειμενικά χαρακτηριστικά (λεξιλόγιο, φρασεολογία, ύφος, δομή) συνδυάζουν τις εξωγλωσσικές συνθήκες, οι οποίες αφορούν τις περιστάσεις επικοινωνίας, τους ρόλους των συμμετεχόντων και το θέμα συνομιλίας τους.

Έτσι, σε γενικές γραμμές, αξιοποιείται η εμπειρία των μαθητών/τριών στην πράξη μέσω της συγκεκριμένης πρακτικής – πολυτροπικό κείμενο αφηγηματικού περιεχομένου σύμφωνα με παραδόσεις, (ανα)- διηγήσεις μέσα από ιστορικές αναπαραστάσεις πολιτικο-θρησκευτικού σχεδίου.

Ξεκινώντας οι διδασκόμενοι μαθητές καλούνται να ανοίξουν το βιβλίο τους, τα Δικαιώματα του παιδιού (UNICEF, 1989), ενώ παράλληλα ο εκπαιδευτικός, μέσω γλωσσικής διδασκαλίας, προσπαθεί να διερευνήσει προ υπάρχουσες γνώσεις τους. Στη συνέχεια συγκεντρώνουν και καταγράφουν έντυπες αναφορές: **μαθαίνουν για τους υπερασπιστές των παιδιών:**

Ο Συνήγορος του Πολίτη (ως Ανεξάρτητη αρχή).

Αναζητούν προς παρουσίαση τα σκίτσα στα οποία παρουσιάζεται η παραβίαση των δικαιωμάτων των παιδιών στη σημερινή εποχή.

-Γνωρίζετε κάποια άλλα δικαιώματα που παραβιάζονται;

Συμβουλευόμενοι τη(n) ιστοσελίδα:
<http://www.synigoros.gr/0-18/gr/children/news.html> μαθαίνουν περισσότερα για τη δράση του Συνηγόρου του παιδιού στα σχολεία.

Εξετάζουν και διερευνούν τις εικόνες, συζητούν και συμπληρώνουν τη λεζάντα, γράφουν τις δικές τους απόψεις για τα δικαιώματα των παιδιών -σχεδιασμός υλικού που πραγματοποιείται ακολουθώντας στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών με σκοπό να καλλιεργηθεί ευρύτερα ο κριτικός τους γραμματισμός.

Επί μία εβδομάδα κόβουν αποκόμματα από εφημερίδες και περιοδικά ιστότοπο- huffpost. Παρακολουθούν και καταγράφουν τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα με έμφαση στο παιδί. Στη συνέχεια σχεδιάζουν τους στόχους της παρούσας έρευνας σε αραχνόγραμμα -λειτουργίες της (Αης) συγκεκριμένης ομάδας-στόχου. Το προς διαπραγμάτευση θέμα λοιπόν κινεί το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών και γίνεται με την παρουσίαση του video, προτζέκτορα και διαδραστικού πίνακα.

Παράλληλα καταγράφουν σε φύλλο εργασίας (1):

- ποιοι είναι οι όροι του κειμένου;
- ποιο είναι το θέμα/αντικείμενο του κειμένου;
- τι κείμενο είναι αυτό;
- για ποιο λόγο γράφει κάποιος ένα κείμενο;
- ποιος είναι ο ρόλος του κειμένου και ποιους εξυπηρετεί;

-Δραστηριότητες ανοιχτής διδασκαλίας

Άρα, προχωρούν μέσω της εξήγησης του εκπαιδευτικού στην ανάλυση και ερμηνεία της λειτουργίας αυτών των στοιχείων.

Καταγράφεται ένα σύνολο από ερωτήσεις που αφορούν το κείμενο με το οποίο τα γλωσσικά στοιχεία δομούν τη συνοχή και το ύφος του και αποτυπώνουν τα νοήματα που κατασκευάζουν οι άνθρωποι ενώ έρχονται σε επαφή μεταξύ τους-φύλλο εργασίας 2,3.

Προχωρώντας προς την υλοποίηση των παραπάνω σκοπών οι μαθητές/τριες με τη βοήθεια και τη συνεργασία του εκπαιδευτικού αναλαμβάνουν μια συστηματική κειμενική ανάλυση του κειμένου και των χαρακτηριστικών του.

Στη συνέχεια καταγράφουν σε φύλλο εργασίας (2) με σκοπό την επεξεργασία κειμενικής υπερδομής:

- Πού αναφέρεται και τι εκφράζει το κείμενο;

- Ποιους ορισμούς χρησιμοποιεί;
- Σε ποιες Διεθνείς οργανώσεις αναφέρεται και γιατί;
- Ποιος είναι ο σκοπός των παραπάνω οργανώσεων;
- Ποιο είναι το επαναλαμβανόμενο θεματικό του κειμένου;
- Θεωρείτε ότι το κείμενο/υπερδομή εκφράζει την άποψή του για ότι αναφέρεται;
- Αν ναι; -Με ποιον τρόπο;
- Με ποιο μέσο συμβαίνει αυτό;

-Δραστηριότητες λειτουργικής γραμματικής.

Εδώ παρουσιάζονται αναφορές των γλωσσικών στοιχείων που ο μαθητής ελέγχει αν εμπεριέχονται στο κείμενο προς επεξεργασία (το ύφος, τη συνοχή κ.λπ):

Συνεχίζουν σε φύλλο εργασίας (3):

Ποια γλωσσικά στοιχεία του κειμένου αποτελούν φορείς της αναφορικής αξιολόγησης;

-.....

-.....

-.....

Ποιο το σημείο αναφοράς συγγραφέα;

Ποιες οι σκέψεις/σχόλια συγγραφέα;

Κυκλώστε τα ρήματα των παραγράφων-άρθρων της UNICEF (1989).

Ποιος είναι ο χρόνος των ρημάτων; -

-

Ποιος είναι ο αριθμός και ποια είναι τα πρόσωπα των ρημάτων; -.....

-.....

Γιατί νομίζετε ότι συμβαίνει αυτό;
Δικαιολογήστε.

Αναγράφουν σε φύλλο εργασίας (4):

Παρατηρείστε τους χρόνους του γεγονότος που χρησιμοποιούνται μέσα στο κείμενο.

Τι θα άλλαζε από τη στιγμή που μεταφέρονται σε παρελθοντικούς χρόνους;
--

Ακολουθεί η ρητή διδασκαλία – εκτός των δραστηριοτήτων - με χρήση της μεταγλώσσας, ένα σύνολο δηλαδή από λέξεις, φράσεις, όρους, σημεία, σύμβολα που χρησιμοποιούνται με σκοπό να αναλυθεί η ίδια γλώσσα.

-Δραστηριότητες κριτικής πλαισίωσης

Η κριτική πλαισίωση αποβλέπει στην κριτική θεώρηση και ερμηνεία του κειμένου – κριτική «ανάγνωση» του κειμένου βάση της ένταξής του στο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο εντάσσεται. Αφορά την παρουσίαση των πτυχών της σύνθετης σημερινής κοινωνικοπολιτισμικής πραγματικότητας.

Αναλυτικότερα οι στόχοι κριτικής πλαισίωσης είναι:

- να κατανοήσουν τον τρόπο οργάνωσης του γλωσσικού μηνύματος του κειμένου.
- να αποκωδικοποιήσουν το νόημα (ως κέντρο βάρους) του κειμενικού περιεχόμενου και να το αναλύσουν
- να διαβάσουν «πέρα και πίσω από το κείμενο» και να προσανατολιστούν στις προθέσεις του δημιουργού του με σκοποθεσία την λήψη των προθέσεών του.
- να προβληματιστούν οι μαθητές/τριες και να καλλιεργήσουν την κριτική τους επίγνωση
- να επεξεργάζονται την «κριτική ανάγνωση» τόσο κειμένου όσο και κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου όπου παράγεται

Βάση των παραπάνω στόχων απαντά στα εξής ερωτήματα:

- ποιο είναι το θέμα του κειμένου; Τι αναπαριστά;
- Ποιους επηρεάζει;
- Ποιους εξυπηρετεί;
- Ποιες κοινωνικές επιπτώσεις προκύπτουν;

Περιγραφή εφαρμογών

Οι μαθητές/τριες επισημαίνουν τις στρατηγικές και τις τυπικότερες μορφές γραπτής αφήγησης του κειμένου. Ως εκ τούτου, ακολουθείται η παρουσίαση και επεξήγηση του σκοπού του. Στη συνέχεια επιδιώκουν μετά από ανάλυση και ερμηνεία την παρουσίαση του κειμενικού μηνύματος επιχειρηματολογώντας. Έτσι συγκροτείται η δυνατότητα «να φανταστούν μαζί» τον τρόπο που θα επιχειρήσουν να κατασκευάσουν το δικό τους σχέδιο εφαρμογής και πράξης.

Συγκεκριμένα οι μαθητές συμπληρώνουν σε φύλλο εργασίας (5):

- Ποια γεγονότα και πρόσωπα παρουσιάζονται στο κείμενο;
- Μπορείτε να συνδυάσετε τα γλωσσικά στοιχεία του πληροφοριακού κειμένου με τα πρόσωπα, γεγονότα, τα οποία παρουσιάζονται;
- Για ποιο λόγο συμβαίνει αυτό;
- Τι σημαίνει δικαίωμα; Πώς εξασφαλίζονται τα δικαιώματα των παιδιών;
- Προχωρήστε σε μια σύγκριση με «Τα παιδιά του κόσμου» (κείμενο σελ. 74).
- Ποια δικαιώματα παραβιάζονται τη σημερινή εποχή;

Ακολουθεί φύλλο εργασίας (6):

Γιατί χαρακτηρίζεται οικουμενική η διακήρυξη των Δικαιωμάτων των παιδιών;
Στα σκίτσα υλικού που φέραμε στην τάξη παρουσιάζεται η παραβίαση των δικαιωμάτων των παιδιών.
Γιατί συμβαίνει αυτό; Ποια είναι η δική μας στάση απέναντι σε αυτό που πραγματοποιείται;

-Μετασχηματισμένη πρακτική

Με τη μετασχηματισμένη πρακτική οι μαθητές επιδιώκουν την οργάνωση και το περιεχόμενο ενός κειμένου που να ικανοποιεί διαφορετικές περιστάσεις και ανάγκες. Είναι η εφαρμογή μιας νέας γνώσης σε διαφορετικό κοινωνικό πλαίσιο. Αφορά λοιπόν την αναπαλαιωμένη παραγωγή λόγου (γραφτού, προφορικού, πολυτροπικού), τη μεταφορά δηλαδή και ένταξη του παραγόμενου κειμένου από ένα κοινωνικοπολιτισμικό και επικοινωνιακό πλαίσιο σε ένα άλλο.

Συγκεκριμένα παρουσιάζονται δραστηριότητες παραγωγής γραπτού/προφορικού λόγου με σκοπό την επίλυση του δεδομένου επικοινωνιακού προβλήματος. Εδώ οι μαθητές/τριες, ως οι ιδρυτές της Σύμβασης των Δικαιωμάτων των παιδιών ((UNICEF) Διεθνείς οργανώσεις), συμφωνούν να υποστηρίξουν τις ενέργειες των αρχών, αναδεικνύοντας τις ευθύνες και τις παραλείψεις τους.

Αποβλέποντας προς την υλοποίηση των παραπάνω εφαρμογών οι μαθητές/τριες θεωρείται ότι προσπαθούν:

- προς την επεξεργασία και παραγωγή γραπτού λόγου: την παραγωγή σχεδιασμού, την παρουσίαση του κειμένου και τέλος την επεξεργασία του με στόχο τη δημιουργία του τελικού κειμένου.
- την παρουσίαση νέου κειμένου με διαφορετικούς τρόπους.

Περιγραφή πορείας δράσης

Η κάθε ομάδα των μαθητών/τριών συζητά τις εφαρμογές της και τις μεθόδους της. Κατά συνέχεια χαρτογραφεί το δικό της κείμενο χρησιμοποιώντας στρατηγικές, μέσα και τεχνικές

πειθούς. Ακολουθεί η παρουσίαση παραγόμενου κειμένου κάθε ομάδας στις υπόλοιπες. Με τον τρόπο αυτό διαμορφώνεται η επεξεργασία διαφορετικών κειμένων με άλλους τρόπους, μεθόδους (περισσότερη συνοχή ανάμεσα σε παραγράφους με σαφήνεια, επιχειρηματολογία). Τέλος εντάσσεται η αξιολόγηση των παραγόμενων κειμένων τόσο από κάθε ομάδα όσο και από τις υπόλοιπες.

«Τα παιδιά του κόσμου σήμερα»

Στο αυτό σημείο η παρούσα μελέτη θα παρουσιάσει την ανάλυση του νέου κειμένου, το οποίο τιτλοφορεί «Τα παιδιά του κόσμου σήμερα» (σελ.74 της 5^{ης} Θεματικής ενότητας), από τους μαθητές/τριες της Γ' τάξης ακολουθώντας το σχέδιο των Πολυγραμματισμών. Το θέμα του αφορά την παιδική εργασία, ένα κοινωνικό φαινόμενο του ποικιλόμορφου και πολύφωνου σημερινού κόσμου.

Στο πλαίσιο αυτό επιχειρούν με κριτικές προσεγγίσεις μια χαρτογράφηση των αιτιών και των συνεπειών του κοινωνικού φαινομένου. Για το σκοπό αυτό αξιοποιούν τη σύνθεση ομάδων- χωρίζονται σε ομάδες- και προχωρούν στις ανάλογες διαδικασίες/δραστηριότητες μέσα από τα ακόλουθα στάδια των προαναφερθέντων Πολυγραμματισμών.

Τοποθετημένη πρακτική

Με την τοποθετημένη πρακτική εκπαιδευτικός και μαθητές φέρνουν συνθέσεις που περιέχουν εικονιστικά στοιχεία (φωτογραφία, ζωγραφιά) και γραπτό λόγο. Στο πλαίσιο αυτό, οι μαθητές/τριες εντοπίζουν το κοινωνικό φαινόμενο στο οποίο αναφέρεται το κείμενο και καταγράφουν τις πρακτικές με τις οποίες θα απασχοληθούν. Συγκεντρώνουν υλικό από περιοδικά, εφημερίδες στα οποία παρατηρείται το παραπάνω κοινωνικό φαινόμενο.

Ανοιχτή διδασκαλία

Με την ανοιχτή διδασκαλία επιχειρείται, μέσα από τις δραστηριότητες, να εξηγηθεί και κατανοηθεί η λειτουργία των γλωσσικών στοιχείων και μηχανισμών που συμβάλλουν στην οργάνωση, σύσταση και κατανόηση των κειμένων, με τη χρήση μεταγλώσσας. Ουσιαστικά αποτελεί μια μαθητοκεντρική διαδικασία ενεργής κατάκτησης της γνώσης.

Στόχοι:

- να αναγνωρίσουν μέσα από την ανάλυση και επεξεργασία πώς δομείται το κοινωνικό φαινόμενο της παιδικής εργασίας.
- να αναζητήσουν ορισμούς που ερμηνεύουν την παιδική εργασία.

-να περιστραφούν γύρω από το κειμενικό είδος της περιγραφής του κειμένου και να προχωρήσουν στον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τα γλωσσικά μέσα και την εικόνα για να παρουσιάσει τα μηνύματα.

Περιγραφή

Στα πλαίσια της ανοιχτής διδασκαλίας οι μαθητές/τριες προσπαθούν να εντοπίσουν τα γλωσσικά και παράλληλα τα οπτικά στοιχεία του κειμένου. Επιχειρούν να επισημάνουν τα γραμματικά στοιχεία (χρόνος, έγκριση κ.λπ.) και να προχωρήσουν στην αιτιολόγηση της χρήσης τους. Κατά συνέχεια συζητούν το ρόλο της επανάληψης -της επαναλαμβανόμενης φράσης-μέσα στο κείμενο. Συνακόλουθα αναζητούν ποια ακριβώς ρήματα επαναλαμβάνονται και τα αντικαθιστούν με άλλα συνώνυμά τους. Στη συνέχεια διακρίνουν εάν και κατά πόσο οι παραπάνω αντικαταστάσεις διαφοροποιούν το μήνυμα. Από τα προηγούμενα προκύπτει έμμεσα ότι οι μαθητές/τριες μπορούν να κατανοήσουν παράγοντες που έπαιξαν ρόλο για τη συγκεκριμένη επιλογή ρημάτων. Επιπρόσθετα, να καθορίσουν τις υπάρχουσες συνέπειες τις οποίες επιφέρει το φαινόμενο της παιδικής εργασίας και τα εκάστοτε προβλήματα που δημιουργούνται.

Σχετικά με τα οπτικά στοιχεία/μηνύματα, οι μαθητές/τριες καλούνται να περιγράψουν την εικόνα που παρουσιάζει συγκεκριμένα «ένα παιδί του κόσμου σήμερα» (φωτογραφία).

Δραστηριότητες ανάδειξης κειμενικής υπερδομής.

Στο πλαίσιο αυτό κατατάσσονται ερωτήσεις που διαγράφουν τα κύρια σημεία δομής του κειμενικού είδους το οποίο επεξεργάζονται οι μαθητές/τριες ομαδικά στην τάξη.

Συγκεκριμένα συνειδητοποιούν (φύλλο εργασίας 7).

-Ποιο το βασικό πρόσωπο του κειμένου;

-Πού και πότε διαδραματίζεται το περιστατικό;

-Πώς ξεκινά το κείμενο;

-Ποιο είναι το αποτέλεσμα κειμένου;

Απαντήστε με μία φράση σε κάθε ερώτηση, συνδέστε τις φράσεις μεταξύ τους με συνδετικές λέξεις σε ένα κείμενο και αποδώστε περιληπτικά το περιστατικό.

Ακολουθούν οι αναφορές των βασικών σημείων δομής του κειμένου. Οι μαθητές/τριες διαγράφουν με επιχειρηματολογικό λόγο και τρόπο σε φύλλο εργασίας (8).

Συζήτησε με τους συμμετέχοντες στην ομάδα σου και γράψε τη γνώμη σου για την παιδική εργασία τη σημερινή εποχή.

Νομίζω ότι

Η γνώμη μου είναι ότι

Λέω τη γνώμη μου.....

Γιατί, επειδή, διότι

Υποστηρίζω τη γνώμη μου επιχειρηματολογώντας.....

Για το λόγο αυτό, άρα,
επομένως, συμπερασματικά Καταλήγω σε ένα συμπέρασμα

Μεταγλωσσική περιγραφή γραμματικών φαινομένων.

Στο σημείο αυτό η παρούσα μελέτη αξιοποιεί τη σύσταση και την κατανόηση των κειμένων με τη χρήση μεταγλώσσας. Συγκεκριμένα, επιχειρεί τη διδασκαλία των μορφοσυντακτικών φαινομένων που εμπλέκονται και αποσκοπούν στη σύνθεση του επιχειρηματολογικού κειμένου.

Δείγμα (φύλλο) εργασίας (9)

Όταν θέλετε να υποστηρίξετε το λόγο σας την άποψή σας αναπτύσσετε επιχειρήματα με τον ακόλουθο τρόπο:

- Προβάλλετε τη θέση σας (απόφαση)
- Τη διευκρινίζετε (επεξήγηση)
- Την αιτιολογείτε, αποδεικνύοντας, τι θα συμβεί αν δράσετε προς μια κατεύθυνση/αλλαγή (αιτιολόγηση)
- Συμπεραίνετε (συμπέρασμα)

Διδασκαλία πολυτροπικής επικοινωνίας

Εδώ εντάσσεται η επεξεργασία της εικόνας (φωτογραφίας) με άλλους τρόπους πέρα των γλωσσικών. Με αφορμή την εικόνα που απεικονίζεται στη σελίδα κειμένου αναπτύσσονται οι παρακάτω δραστηριότητες

Καταγράφουν σε φύλλο εργασίας (7)

Παρατήρησε την εικόνα/φωτογραφία και πες:

- Ποιο γεγονός αναγγέλλει;
- Ποιος διοργανώνει αυτό το γεγονός;
- Πού;

Συνεχίζουν με σαφείς αναφορές.

Κριτική πλαισίωση

Στόχος της κριτικής πλαισίωσης είναι η αξιοποίηση της κριτικής «ανάγνωσης» του κειμένου. Μια τέτοια πρακτική αποσκοπεί στο να δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να αναδείξουν την

ιδεολογική διάσταση του γραμματισμού. Οι μαθητές/τριες επιδιώκουν να διερευνήσουν τις αιτίες, βάση αφορμών και τις συνέπειες της παιδικής εργασίας το οποίο αξιολογούν ως κοινωνικό πρόβλημα του σημερινού κόσμου. Αναλυτικότερα, να μπορούν αναγνωρίσουν τις ιδεολογικοπολιτικές δυνάμεις που οικοδομούν διαφορετικές αναπαραστάσεις της πραγματικότητας. Να ερευνούν τον κόσμο προκειμένου αυτός να γίνει κατανοητός με κριτικό τρόπο. Να εντοπίσουν την παιδική εργασία, ως εκμετάλλευση των παιδιών, που παρατηρείται μέσω οποιασδήποτε μορφής εργασίας κυρίως στις φτωχότερες χώρες του κόσμου. Να αναγνωρίσουν τον εαυτό τους, την ίδια τους την ύπαρξη, προκειμένου να δουν ποια είναι η θέση τους στον κόσμο, ποιες είναι οι οικονομικοκοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις που διαμορφώνουν την ύπαρξή τους. Τέλος, να προβληματιστούν ύστερα από όλα αυτά και να καταλάβουν πώς μπορούν να αλλάξουν τη ζωή και τον κόσμο προς το καλύτερο, πώς μπορούν να αντισταθούν, πώς μπορούν να «αντιμιλούν», πώς να αποκτήσουν τα δικαιώματά τους .

Μετασχηματισμένη πρακτική

Η μετασχηματισμένη πρακτική αφορά την παραγωγή νέου κειμένου, δηλαδή τη μεταφορά και ένταξη του κειμένου από ένα κοινωνικοπολιτισμικό και επικοινωνιακό πλαίσιο σε ένα άλλο. Κατά τη φάση αυτή το κέντρο βάρους μετατοπίζεται στην αξιοποίηση των γνώσεων που απέκτησαν τα παιδιά.

Προκειμένου να πραγματώνονται τα παραπάνω είναι απαραίτητο:

- να προβλέψουν τις επικοινωνιακές και αλληλεπιδραστικές δραστηριότητες παραγωγής γραπτού λόγου, ενώ παρέχεται χρόνος και υποστήριξη για την επεξεργασία του.
- να κατασκευάσουν προσωπικές απόψεις, που αφορούν ένα σύγχρονο κόσμο, με ένα κριτικό τρόπο για ένα συγκεκριμένο σκοπό.
- να αναδομήσουν ένα διαφορετικό κόσμο που θα στηρίζεται σε οικουμενικές αρχές και δημοκρατικές πολιτικές για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού εκλαμβάνοντας την εκπαίδευση ως το απαραίτητο μέσο για την επίτευξη άλλων ανθρώπινων δικαιωμάτων.

7. 3 Η ΑΦΙΣΑ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ

Μοντέλο Γραμματικής Οπτικού Σχεδίου (Grammar of Visual Design)

Οι εικόνες αποτελούν μέσα επικοινωνιών και χρήση πολυτροπικών τρόπων επικοινωνίας στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών. Η ανάγνωσή τους συνιστά την περιγραφική θεώρηση της «γραμματικής» του οπτικού σχεδιασμού. Διαπλέκονται με την οικοδόμηση νοημάτων. Επιπρόσθετα, ερμηνεύονται ως οι κατάλληλες λειτουργίες οι οποίες σχετίζονται με την κατανόηση, ερμηνεία και αξιολόγηση του κόσμου. Κινητοποιούν το παιδί, το φέρουν σε επαφή με κοινωνικοπολιτιστικά περιβάλλοντα, ανοίγοντας τις νέες αντιλήψεις του πραγματικού, οράματος, αποκαλύπτοντας νέες πλευρές της πραγματικότητας. Ερεθίζουν το φανταστικό στοιχείο του παιδιού. Μέσα από αυτή τη διαδικασία όλα τα παιδιά αποκτούν την ευκαιρία

γνώσης δρώμενων (στοιχείων), την δυνατότητα δράσης προς την κατάκτηση νοημάτων και δημιουργίας του δικού τους κόσμου.

Επιπροσθέτως, η εικόνα συνιστά πάντα το αντίστοιχο εκείνο πολύτιμο και βασικό διδακτικό και εξίσου εποπτικό εργαλείο αφού, με την κατάλληλη αξιοποίηση και χρησιμοποίησή της συντελεί αναγνωρίσιμα στην προώθηση πρωτίστως του οπτικού γραμματισμού και στην κατάκτηση της κριτικής οπτικής επίγνωσης, καθώς στην όξυνση της κριτικής σκέψης και στην παραγωγή του πλούσιου προφορικού λόγου σε ποικίλες μορφές (αφήγηση, περιγραφή, επεξήγηση, επιχειρηματολογία). Εν ολίγοις, αποτελεί την πλέον πηγή έμπνευσης σε θεατρικά δρώμενα όσο και εικαστικές δημιουργίες σε ένα πλαίσιο δόμησης και παράλληλα αναδόμησης του οπτικού κειμένου.

Ταυτόχρονα, οι εικόνες συγκροτούν τα απαραίτητα νοήματα τα οποία αφορούν τον κόσμο, τη διαπραγμάτευση των υφιστάμενων κοινωνικών συγκρούσεων, την παραγωγή κοινωνικών υποκειμένων. Μεταφέρουν κοινωνικές αξίες, ιδέες και αντιλήψεις και παράλληλα συνιστούν τους βασικούς σημειοδότες του πολιτισμού. Εξαρτώνται από κοινωνικές συμπεριλήψεις ή αποκλεισμούς. Ο τρόπος αντίληψης και παρατήρησης μιας εικόνας είναι ιστορικά, γεωγραφικά, πολιτισμικά, κοινωνικά συγκεκριμένος. Δεν είναι φυσικός και η κριτική θεώρηση της εικόνας συμβάλλει στην κατανόηση των νοημάτων της.

Παράλληλα οι εικόνες, σύμφωνα με τους Kress & van Leeuwen, όπως και η γλώσσα πραγματοποιούν σχέσεις ανάμεσα στους μαθητές/τριες-θεατές και στους αναπαριστώμενους συμμετέχοντες. Συγκροτούνται σε κειμενικές συνθέσεις και εκπληρώνουν την σημειωτική πραγματικότητα για τη δόμηση και την ανάλυση των πολυτροπικών κειμένων (συνδημιουργία σημειωτικών πόρων και γλώσσας). Συμβάλλουν στη δημιουργία προσομοιωτικού περιβάλλοντος, ενός τεχνητού γεγονότος διαδικασίας ή κατάστασης που μοιάζει με πραγματικό γεγονός. Ο μαθητής/τρια καλείται να αποκτήσει μια σχέση προσωπική με την εικόνα, να εισβάλλει στην εικόνα νοητικά να ταυτιστεί με πρόσωπα και μέσω αυτής της ταύτισης να δράσει. Η ανάγνωση των εικόνων εμπεριέχει τη διεπίδραση μεταλειτουργιών του Halliday, αναπαραστατική, διαπροσωπική κειμενική.

Σύμφωνα με την ανάλυση της φωτογραφίας τα οποία συνοδεύει το πρώτο κείμενο «Τα παιδιά του κόσμου σήμερα», λαμβάνονται στοιχεία από την εργαλειοθήκη της γραμματικής της οπτικής σύνθεσης των Kress & van Leeuwen (μοντέλο γραμματικής οπτικού σχεδιασμού) και όπως σημειώθηκε νωρίτερα, διαπιστώνονται τα εξής:

Ανάλυση εικόνας με βάση το μοντέλο των Kress & van Leeuwen

Είναι γνωστό ότι, η παρακάτω εικόνα παρουσιάζει τρεις μεταλειτουργίες και τρεις ακόμη υπολειτουργίες των οπτικών κειμένων.

Τα παιδιά του κόσμου σήμερα

Τα παιδιά έχουν ανάγκη από προστασία. Έχουν και δικαιώματα, που όλοι πρέπει να τα γνωρίζουν και να φροντίζουν να εφαρμόζονται. Όμως, πολλά παιδιά αντί γι' αγάπη και φροντίδα γνωρίζουν την αδιαφορία, την εγκατάλειψη και την εκμετάλλευση. Επίσης, οι πόλεμοι, η φτώχεια, η προσφυγιά κάνουν τα παιδιά να υποφέρουν.

Στην Αφρική, στην Ασία και σε άλλα μέρη του κόσμου, υπάρχουν χιλιάδες παιδιά που δεν έχουν πάει ποτέ σχολείο. Πολλά παιδιά δεν έχουν σπίτι, φαγητό και νερό, γιατί στην πατρίδα τους γίνεται διαρκώς πόλεμος. Πολλά είναι κι εκείνα που οι μεγάλοι τα

αναγκάζουν να δουλεύουν σε σκληρές και ακατάλληλες δουλειές. Είναι κι άλλα που πεθαίνουν, γιατί δεν έχουν φάρμακα ακόμη και για την πιο απλή παιδική ασθένεια. Ωστόσο, τα παιδιά έχουν ανάγκη από προστασία. Έχουν δικαιώματα που όλοι πρέπει να τα γνωρίζουν και να τα εφαρμόζουν.

Προσφυγάκι περνά τον φράκτη που χωρίζει τη Συρία από την Τουρκία, (φωτογραφία Λευτέρης Πιταράκης, ΑΡ 2015).

Μεταλειτουργίες:

Αναπαραστατική
μεταλειτουργία

Υπο-λειτουργίες:

Δράσεις- στόχοι

Αντιδράσεις

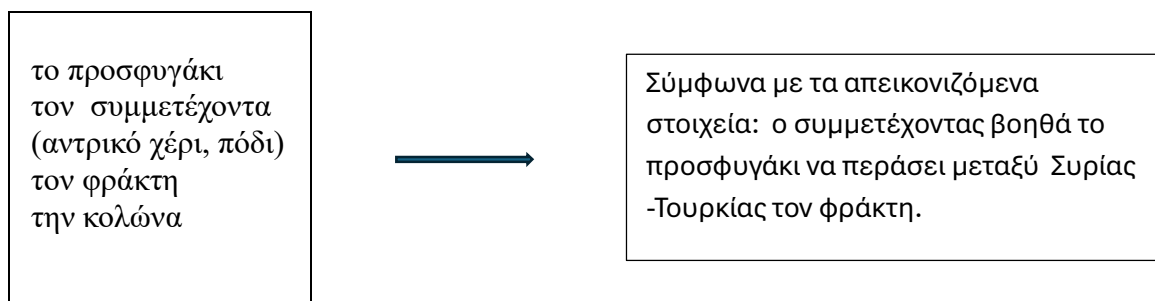
Φαινόμενα- Ιδιότητες

Απευθυντικότητα

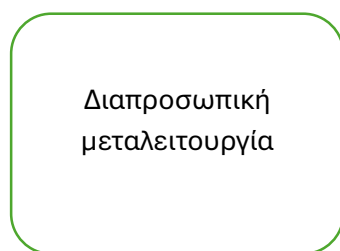
(1). Η αναπαραστατική/ιδεοποιητική μεταλειτουργία αναφέρεται στις σχέσεις που δομεί η εικόνα ανάμεσα στους συμμετέχοντες (εικονιζόμενα πρόσωπα), τοπία και πράγματα. Οι αναπαριστώμενες οντότητες (τους συμμετέχοντες) όπως καταφαίνεται, συνδέονται μέσω πράξεων και διαδικασιών-αφηγηματική, αναλυτική, συμβολική- και παίζουν ένα ρόλο κύρια ενεργητικό. Εντοπίζονται δηλαδή οι δράσεις και οι αντιδράσεις των συμμετεχόντων. Συγκεκριμένα, το προσφυγάκι με τη βοήθεια του συμμετέχοντα (το εικονιζόμενο αντρικό χέρι-πόδι) περνά το φράκτη που χωρίζει τη Συρία από την Τουρκία. Με αυτό τον τρόπο η εικονική δομή χαρακτηρίζεται μεταβατική. Ως προς την περίπτωση του Δρώντα εμφανίζεται ο στόχος του ο οποίος είναι ο αποδέκτης της προκείμενης δράσης, ενώ ως προς την περίπτωση των Αντιδρώντων προκύπτουν τα φαινόμενα, που συνιστούν αντικείμενο παρατήρησης.

Άρα, το προσφυγάκι κρατά τον φράκτη. Πρόκειται για μια μεταβατική διαδικασία ενός συμμετέχοντος που η δράση του έχει ως σκοπό να ανέβει το φράκτη. Το εικονιζόμενο αντρικό χέρι-πόδι είναι ο Αντιδρών που αντιδράει στο φαινόμενο του μικρού. Εκτός τώρα την αφηγηματική δόμηση η οποία αντιστοιχεί σε προτάσεις ενεργητικής διάθεσης, οικοδομώντας αφηγηματικό λόγο, παράλληλα παρατηρείται και η περιγραφική δόμηση, που αντιστοιχεί σε προτάσεις με κατηγορούμενο και αποδίδει χαρακτηριστικά, οικοδομώντας τον περιγραφικό λόγο.

Αναπαρίσταται:

Μεταλειτουργίες:

Υπο- λειτουργίες

Κοινωνική απόσταση

Εμπλοκή- Αποστασιοποίηση

Εξουσία

Πληροφορική αξία

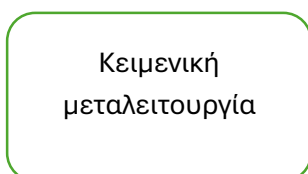
(2). Με την εξέταση της διαπροσωπικής μεταλειτουργίας διερευνώνται τα βλέμματα των αναπαριστώμενων, τα οποία οικοδομούν σχέσεις οικειότητας με ή αποστασιοποίησης από τον θεατή. Όταν ένας αναπαριστώμενος κοιτάει προς τον θεατή τότε καταγράφεται απαίτηση στην εικόνα. Διαφορετικά πρόκειται για παροχή. Με αυτή τη βλεμματική επαφή της εικόνας ο δημιουργός εμπλέκει στο θέμα του τον θεατή. Σε διαφορετική περίπτωση τον κρατά σε απόσταση.

Στο επίπεδο της διαπροσωπικής λειτουργίας, επίσης διερευνάται η κάθετη και η οριζόντια γωνία. Συγκεκριμένα με την κάθετη γωνία, ενώ καθίσταται ψηλή, τότε αποδίδεται η δύναμη στον θεατή. Αντίθετα με τη χαμηλή γωνία η δύναμη εκφράζεται με τον απεικονιζόμενο. Στη συνέχεια, ο δημιουργός της εικόνας όταν παρατηρείται οριζόντια μετωπική γωνία (τοποθέτηση απέναντι στον θεατή) εμπλέκει τον θεατή, ενώ στην περίπτωση οξείας γωνίας οριζόντιας ο θεατής οριοθετείται σε απόσταση, (τοποθέτηση σε πλαϊνή στάση). Η εμπλοκή του θεατή αυξάνεται, όσον αφορά στα πλαϊνά, βαθμιαία στο θέμα της εικόνας, περνώντας από τρία στάδια πλάνων, (κοντινά, μεσαία, μακρινά). Στο μακρινό η φιγούρα του αναπαριστώμενου

παρουσιάζεται ολόκληρη, στο μεσαίο προβάλλεται στη μέση, και κοντινό πραγματοποιείται η εστίαση στο πρόσωπο του συμμετέχοντος.

Στη δεδομένη λοιπόν εικόνα εμφανίζεται, το προσφυγάκι να κοιτάει τον θεατή– κοντινό πλάνο- απαιτώντας από αυτόν την προσοχή του και ταύτισή του μαζί του, ώστε να μοιραστούν αυτό που το απασχολεί. Άρα ο φωτογράφος της εικόνας έχει επιλέξει το προσφυγάκι να έρχεται σε επαφή με το κοινό και το αντρικό χέρι απομονώνεται. Έτσι εστιάζει σε απεικονιζόμενα στοιχεία που αποτελεί, όπως ειπώθηκε παραπάνω, εικονιστική πράξη απαίτησης. Άρα πρόκειται για γωνία λήψης στο ύψος των ματιών, με σκοπό τη συμμετρική σχέση ισοτιμίας ανάμεσα στο προσφυγάκι και τον θεατή. Το προσφυγάκι τοποθετείται μετωπικά απέναντι από τον θεατή.

Μεταλειτουργίες:

Υπο- λειτουργίες:

Προβολή

Πλαισίωση

Αναγνωστικό μονοπάτι

(3).Αναφορικά με την κειμενική μεταλειτουργία, η διάταξη των πληροφοριών ενδέχεται να ξεκινάει με την κυρίαρχη πληροφορία, τοποθετημένη στο κέντρο και τις υποδεέστερες στο περιθώριο, διαγράφοντας έτσι την κυκλική πορεία ανάγνωσης. Ενδέχεται όμως το αναγνωστικό μονοπάτι να εξελίσσεται με κάθετη δόμηση ώστε να εντάσσεται στο επάνω μέρος η γενικευμένη πληροφορία και στο κάτω η συγκεκριμένη. Διαφορετικά, η ανάγνωση της εικόνας μπορεί να καταγραφεί οριζόντια πορεία όπου στο αριστερό μέρος έχουν τοποθετηθεί οι οικείες και στο δεξί οι νέες πληροφορίες. Σημαντικό για την οργάνωση των πληροφοριών ρόλο έχει η προβολή των οπτικών στοιχείων και ακόμη ο τρόπος με τον οποίο πραγματώνεται, (π.χ. μέγεθος, αντίθεση).

Συσχετίζεται με την χωροθέτηση εικόνων στη σελίδα και την προβολή επιμέρους στοιχείων της σύνθεσης. Η χωροθετική τοποθέτηση των στοιχείων, με άλλα λόγια ο τρόπος σύνθεσης της σελίδας, νοηματοδοτεί τα στοιχεία. Συνεπώς, τα στοιχεία της εικόνας εμφανίζονται αριστερά στη βάση συνιστούν το δεδομένο και το πραγματικό- δηλαδή πως είναι. Ζώνες: πάνω-κάτω, αριστερά-δεξιά, κέντρο. Επιπλέον η πλαισίωσή τους – αδύναμη ή ισχυρή- αω δηλαδή παρουσιάζονται με συνδεσιμότητα ή το αντίθετο. Συνεπώς αν ενώνονται/επικαλύπτονται ή διαχωρίζονται.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, στην εικόνα στην οποία το προσφυγάκι (με τον φράκτη) αποτελεί την κυρίαρχη πληροφορία, εντοπίζεται δόμηση κέντρου-περιθωρίου. Ακόμη αποτελεί ένα τρίπτυχο, ενώ δύο κάθετοι άξονες χωρίζουν το προσφυγάκι από τα αντρικά χέρια. Άρα το προσφυγάκι είναι η κεντρική πληροφορία. Συνεπώς, παρουσιάζοντας τη δόμηση περιθώριο- κέντρο – περιθώριο η λειτουργία του τρίπτυχου είναι συμμετρική.

Τέλος, και ως προς τη δόμηση ιδεώδους-πραγματικού, τραβώντας μια γραμμή πάνω από το κεφάλι του μικρού, στο πάνω μέρος θα ξεχωρίσει ο ουρανός ενώ στο κάτω τα γήινα οπτικά στοιχεία υλικά και ρεαλιστικά. Επιπλέον, μέσω του εικονικού πλαισίου υπάρχει και τονίζεται ο εγκλεισμός των προσφύγων.

Ο δημιουργός φωτογράφος προωθεί και τονίζει την κυρίαρχη πληροφορία με το προσφυγάκι και το αντρικό χέρι μέσω του φράκτη. Παρουσιάζει το προσφυγικό. Απεικονίζει σχέσεις εξουσίας, κοινωνικής διαστρωμάτωσης της κυρίαρχης τάξης. Έτσι, αναδεικνύεται και τονίζεται η αλληλεγγύη με τους Πρόσφυγες. Παράλληλα ανιχνεύεται ο ρατσισμός, ο οποίος σύμφωνα με τον Αρχάκη Αργύρη παρουσιάζεται ως μια κριτική προσέγγιση στον ευρωπαϊκό δημόσιο λόγο για την μεταναστευτική και προσφυγική κρίση και ερμηνεύεται στο ερευνητικό πρόγραμμα «TRACE» από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας. Ο θεατής θα καταλάβει το προσφυγικό το οποίο αποτελεί έντονο χαρακτηριστικό των τελευταίων χρόνων με βασικές αιτίες τον πόλεμο στη Συρία και το Αφγανιστάν.

Είναι γνωστό ότι η μετανάστευση, ως κεντρικό πρόβλημα, αφορά τη μετακίνηση των ανθρώπων σε μία χώρα της οποίας δεν έχουν ιθαγένεια προκειμένου να εγκατασταθούν εκεί, ως μελλοντικοί πολίτες της χώρας, γι' αυτό κι ένα προσφυγάκι έχει σκοπό να περάσει τα σύνορα Συρίας από Τουρκία. Όμως από την άλλη, καθώς δείχνει η εικόνα, αυτό δεν είναι εύκολο διότι υπάρχει ένα σύρμα που παρεμποδίζει την προσπάθειά του το οποίο θέτει τα όρια των συνόρων των χωρών. Με αυτό τον τρόπο ο δημιουργός κατακρίνει το υπάρχον κοινωνικοπολιτιστικό σύστημα και τις αρχές εξουσίας του, αναδεικνύοντας την ισχύουσα πραγματικότητα. Το προσφυγάκι έχει λόγους φυγής από Συρία προς Τουρκία αλλά ένας φράκτης δεν του το επιτρέπει, ενώ παράλληλα απομακρύνεται από τα πάτρια εδάφη του.

Φύλλο εργασίας (10):

Με βάση την παραπάνω εικόνα, απαντήστε στα εξής ερωτήματα:

- Ποια είναι η πρώτη εντύπωση που σας προκαλεί;
- Ποια είναι η σχέση μεταξύ των συμμετεχόντων;
- Τι συμβολίζει ο καθένας τους; Ποιος είναι ο ρόλος τους;
- Τι τίτλο θα δίνατε στην εικόνα;

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας, η παρούσα (κριτική/γλωσσική) έρευνα-εργασία επιδίωξε με την ερμηνεία και ανάλυση των κειμένων του σχολικού εγχειριδίου του (ΜτΘ) της Γ δημοτικού να διαπιστώσει κατά πόσο τα νέα ΑΠΣ οικοδομούν τον κριτικό γραμματισμό και κατά επέκταση τους Πολυγραμματισμούς στην εκπαίδευση και στα σχολικά εγχειρίδια, έχοντας πάντα ως στόχο τους την προετοιμασία των αυριανών πολιτών που θα μπορούν να ενταχθούν κριτικά στο ποικιλόμορφο και πολυφωνικό κόσμο που ζούμε.

Συγκεκριμένα, αποφάσισε τη σύνθεση και ανάλυση διδακτικού υλικού στο πλαίσιο κριτικού γραμματισμού και των Πολυγραμματισμών δομούμενη από τη θεωρητική προσέγγιση του εξεταζόμενου θέματος και τον σχεδιασμό της διδακτικής πρότασης.

Ειδικότερα, το (2) κεφάλαιο παρουσίασε την επιλογή του θέματος που αφορά την παιδική εργασία και τα Δικαιώματα των παιδιών στο μάθημα των Θρησκευτικών (ΜτΘ). Ακολούθησε η καινοτομία του θέματος στο κεφάλαιο (3), το οποίο επικεντρώθηκε στην ανάδειξη του κριτικού γραμματισμού βάση της Συστημικής Λειτουργικής Γραμματικής και της κριτικής ανάλυσης λόγου (ΚΑΛ) τις οποίες εισήγαγε ο Halliday (Halliday, 1994). Σχολιάστηκε ο τρόπος προσέγγισης των κειμένων.

Με το επόμενο κεφάλαιο (4) αποσαφηνίστηκε ο ρόλος και η ερμηνεία του κριτικού γραμματισμού, της Συστημικής Λειτουργικής Γραμματικής και της κριτικής ανάλυσης λόγου ((ανάλυση της λειτουργίας των κειμένων εντός κοινωνικο-πολιτιστικών συμφραζομένων- (Fairclough, 1995)) των παραπάνω κειμένων στο χώρο της εκπαίδευσης-το σύνολο των γνώσεων και των δεξιοτήτων σχετικών με την κριτική ανάγνωση προφορικών και γραπτών κειμένων που έχουν σκοπό τη δημιουργία υποκειμένων τα οποία θα χρησιμοποιούν το λόγο προκειμένου να αμφισβητούν και να δρουν ενεργά στον κοινωνικό τους τόπο/χώρο. Κατά συνέχεια, κεφάλαιο (4.1) προχώρησε στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, τεχνική η οποία επιτρέπει στους μαθητές να συνεργάζονται και να συμμετέχουν σε διαλόγους με σκοπό την ομαδική ανάλυση κειμένων. Το κεφάλαιο (5) αποτέλεσε πηγή αναφοράς στην ΚΑΛ κειμένων, σύμφωνα με τον Halliday- τρόπο θεώρησης των κειμένων από μια κριτική σκοπιά. Στη συνέχεια (κεφάλαιο (6.1)) ακολούθησε το δεύτερο μέρος και συγκεκριμένα του σχεδιασμού της διδακτικής πρότασης, που έχει να κάνει με τους πολυγραμματισμούς και την εφαρμογή τους – διδακτική πρακτική της παιδαγωγικής του γραμματισμού που αποσκοπεί στον εκπαιδευτικό πλουραλισμό επιχειρώντας να εντείνει τους/τις μαθητές/τριες σε πρακτικές παραγωγής νοήματος. Τέλος, (κεφάλαιο 7) ακολούθησε η ανάλυση των δεδομένων κειμένων με σκοπό να ερμηνεύσει την κοινωνική και τη γλωσσική πολυμορφία τους βάση της γλωσσοδιδακτικής των Πολυγραμματισμών.

Η παρούσα λοιπόν έρευνα επικεντρώθηκε στην παρουσίαση των βασικών αρχών και των μεθοδολογικών εργαλείων της ΚΑΛ και των Πολυγραμματισμών, ενώ παράλληλα η ΚΑΛ αξιολογήθηκε ως το πλέον κατάλληλο πρόγραμμα με το οποίο ο εκπαιδευτικός πρέπει «να οργανώνει και να διδάσκει τη γλώσσα».

Επανεξετάζοντας αυτή τη διδακτική αποδεικνύεται η αναγκαιότητα ένταξης της ανάπτυξης του κριτικού γραμματισμού (ως ικανότητα) των μαθητών/τριών από τις πρώτες κιόλας τάξεις του δημοτικού ενισχύοντας το κριτικό τους πνεύμα, την ανάπτυξη της κριτικής τους σκέψης. Τέλος αποσκοπεί και περισσότερο αφορά στην κριτική ανάγνωση προφορικών και γραπτών κειμένων του σημερινού σχολικού περιβάλλοντος, την καλλιέργεια του κριτικού αναστοχασμού μέσου του λόγου, τη μεταβολή/τροποποίηση της τάξης σε κοινότητα (δηλαδή οργάνωση-ομάδα μαθητών) κριτικού γραμματισμού, η οποία θα είναι σε θέση να αμφισβητεί τα κυρίαρχα κοινωνικοπολιτικά δεδομένα. Ειδικότερα να «αντιμιλά» στο κείμενο, να αντιστέκεται στις παρούσες ιδεολογικοπολιτικές θέσεις εξουσιών, επιχειρηματολογώντας τη δική του γνώμη, άποψη και στάση.

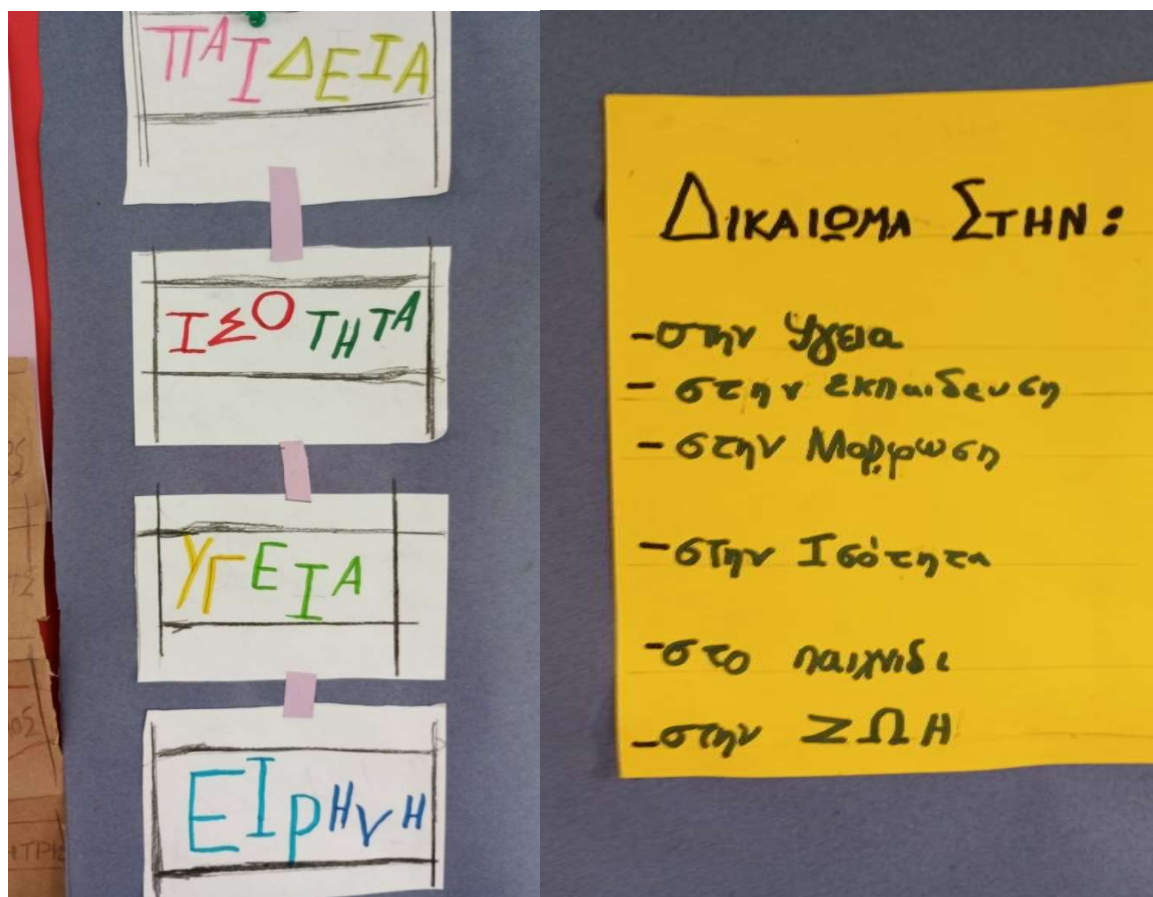
Βιβλιογραφία

- Αρχάκης, Α. (2023). Γλωσσική διδασκαλία και σύσταση των κειμένων. Αθήνα: Πατάκη.
- Αρχάκης, Α. & Κονδύλη, Μ. (2004). Εισαγωγή σε Ζητήματα Κοινωνιογλωσσολογίας. Αθήνα: Νήσος.
- Αρχάκης, Α. & Τσάκωνα, Β. (2010). Ταυτότητες, Αφηγήσεις και Γλωσσική Εκπαίδευση. Αθήνα: Πατάκης.
- Γεωργαλίδου, Μ. Σηφianού, Μ. & Τσάκωνα, Β. (2014). Ανάλυση λόγου Θεωρία και εφαρμογές. Αθήνα: νήσος.
- Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου, από <https://www.greek-2000/> Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρυμα Τριανταφυλλίδη Μ.) (2022). Γραμματισμός, κοινωνία και εκπαίδευση
- Κωστούλα-Μακράκη, Ν. (2001). Γλώσσα και κοινωνία. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Λύκου, Χ. (2000). Η Συστημική λειτουργική γραμματική του Γλωσσικός Υπολογιστής II. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Λύκου, Χ. (2023). Η Συστημική Λειτουργική Γραμματική του Μ. Α. Κ. Halliday. Από www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/articles/print/lykoy/intex.htm
- Ματσαγγούρας, Η. (2007). *Σχολικός Εγγραμματισμός. Λειτουργικός, Κριτικός, Επιστημονικός*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Μητσκοπούλου, Β. (2001). Γραμματισμός. Στο Α. Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα Ελληνικής Γλώσσας Αναρτήθηκε 10 Απριλίου 2023 Language.gr/greekLang/studies/guide/thema_el/index.html
- Μητσκοπούλου, Β. (2001). Γραμματισμός Ε1. <https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema-e1>
- Μπουκάλα & Α. Γ. Στάμου (Επιμ.), Κριτική Ανάλυση Λόγου: (Απο)δομώντας την ελληνική πραγματικότητα (σσ. 101-143). Αθήνα: νήσος.
- Ντίνας, Δ. Γιώτη, Ε. Γ (2016). Ο Κριτικός Γραμματισμός στη Σχολική Πράξη: Αρχίζοντας από το Νηπιαγωγείο... Αθήνα: Gutenberg
- Παπαδημητρίου, Φ. (2010). Η κοινωνική σημειωτική προσέγγιση της οπτικής επικοινωνίας. Εισαγωγική Σημείωση Στο G. Kress & T. Van Leeuwen Η Ανάγνωση των Εικόνων. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Σερακιώτη, Δ. Κριτική Ανάλυση Λόγου σε κείμενα που προωθούν κοινωνικές ανισότητες. Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

- Στάμου, Α. Γ. (2011). Η κριτική ανάλυση λόγου των περιβαλλοντικών κειμένων: Προς μια κριτική γλωσσική επίγνωση. 12 κείμενα για τη γλωσσολογία: Πρακτικά των ετήσιων συναντήσεων του Τομέα Γλωσσολογίας, 179-193. Πινακάτες Πηλίου: Κοντύλι.
- Στάμου, Α. Γ. (2012). Αναπαραστάσεις της κοινωνιογλωσσολογικής πραγματικότητας στα κείμενα μαζικής κουλτούρας: Αναλυτικό πλαίσιο για την ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης. *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*.
- Στάμου, Α. Γ. (2014). Η κριτική ανάλυση λόγου: Μελετώντας τον ιδεολογικό ρόλο της γλώσσας. Στο Μ. Γεωργαλίδου, Μ. Σηφianού, Β. Τσάκωνα (επιμ.) *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και εφαρμογές*. Αθήνα: Νήσος
- Χοντολίδου, Ε. (1999). «Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας». *Γλωσσικός Υπολογιστής* (1). Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Baynham, M. (2002). *Πρακτικές Γραμματισμού*. Μτφρ. Μ. Αραποπούλου. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Chomsky, N. (1991). *Συντακτικές Δομές*. Αθήνα: Νεφέλη. Holmes, J. (2016). *Εισαγωγή στην Κοινωνιογλωσσολογία*. Αθήνα: Πατάκης.
- Chomsky, N. (2008). *Γλώσσα και νους*. Αθήνα: Πολύτροπον.
- Cope, B., & Kalantzis, M. (2000). *Multimodality. Multiliteracies: Literacy learning and the design of social futures*. London: Routledge.
- Kalantzis, M. & Cope, B. (2001). *Πολυγραμματισμοί*. Στο Α-Φ. Χριστίδης (Επιμ.)
- Kress, G. & Van Leeuwen, Th. (2010). *Η αναγνώριση των Εικόνων. Η Γραμματική του Οπτικού Σχεδιασμού*. Επίκεντρο: Θεσσαλονίκη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ- ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

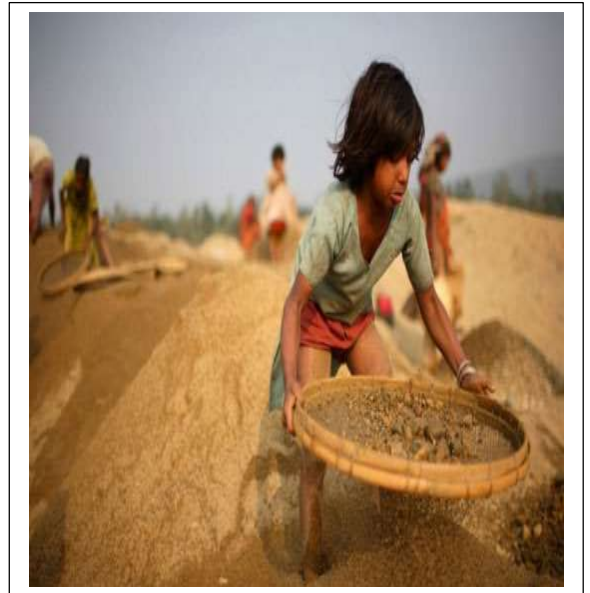
ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

- ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΑΦΙΣΑ)

ΑΝΗΛΙΚΗ ΠΩΛΗΤΡΙΑ ΣΤΗΝ ΚΑΜΠΟΤΖΗ.

Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΠΟΥ ΟΞΥΝΕΤΑΙ

- Κατά τη διάρκεια της Βιομηχανικής Επανάστασης, η παιδική εργασία έφτασε στο αποκορύφωμά της.
- Εκατομμύρια παιδιά είναι μέρος του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού σε επικίνδυνες εργασίες.
- Φθηνό «εργατικό δυναμικό» στα χέρια του «καπιταλισμού».

Παιδική εργασία- Εκμετάλλευση των παιδιών

- ΕΙΡΗΝΗ

-ΑΣΦΑΛΕΙΑ

-ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ

-Ανθρώπινη αξιοπρέπεια
-Δικαίωμα στη ζωή
-Δικαίωμα για εκπαίδευση
-Στην ελεύθερη έκφραση
της γνώμης τους

ΠΟΤΕ ΠΙΑ ΠΟΛΕΜΟΣ

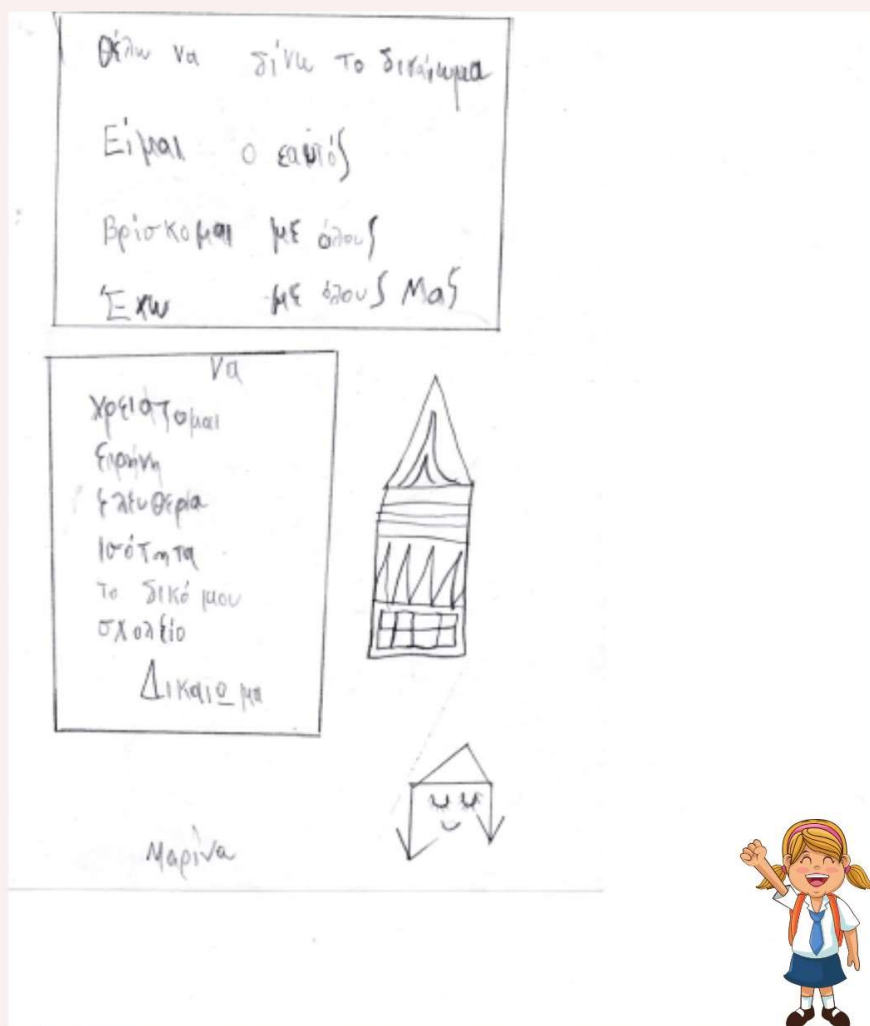
-Τα δικαιώματα του παιδιού
παραβιάζονται, όταν γίνεται
πόλεμος.
-Όλα τα κράτη έχουν χρέος να
εξασφαλίζουν στα παιδιά την
αναγκαία προστασία
-να παρέχουν τις κατάλληλες
συνθήκες για την ανάπτυξή
τους.
-UNICEF

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Τι έγραψαν οι μαθητές

ΜΑΡΙΝΑ

Τι έγραψαν οι μαθητές

ΑΓΓΕΛΟΣ

Έχω το δικαίωμα να είμαι ασφαλής! Να
είμαι με την οικογένειά μου!

Τα
Οικουμενικά
Δικαιώματα
Των
Παιδιών

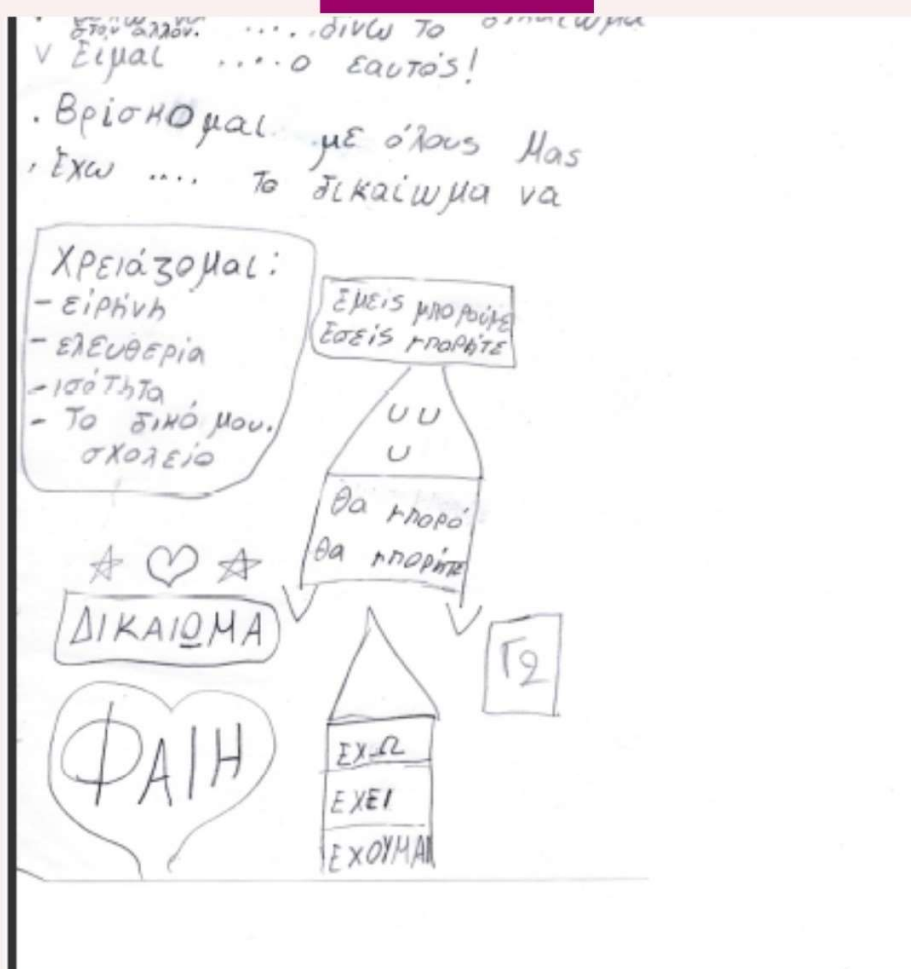
Γ2 Άγγελος

Τι έγραψαν οι μαθητές

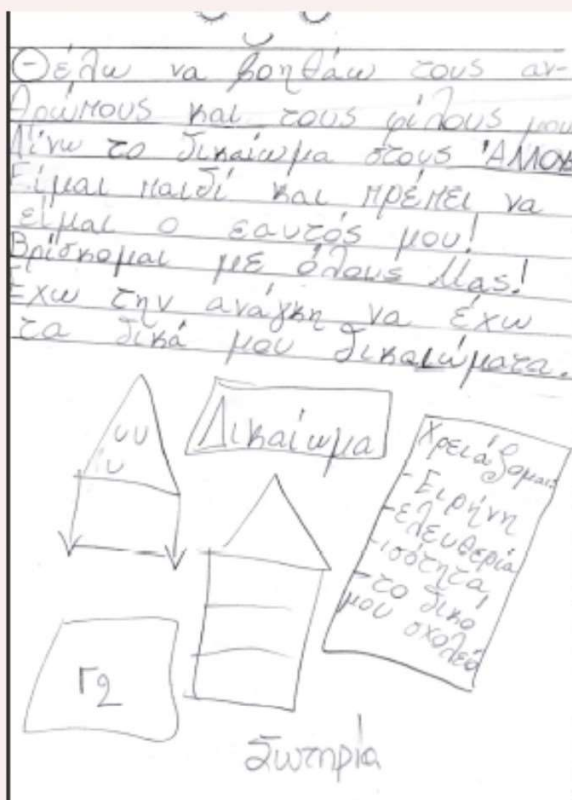
ΦΑΙΗ

Τι έγραψαν οι μαθητές

ΣΩΤΗΡΙΑ

Τι έγραψαν οι μαθητές

ΙΩΑΝΝΑ

